

ТӨРИЙН МЭДЭЭЛЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН АЛБАН МЭДЭЭЛЭЛ

2019 оны 06 дугаар сарын 28
№25/1078/

**Монгол Улсын
хууль**

**Захиргааны ерөнхий хуульд
өөрчлөлт оруулах тухай**

**Монгол Улсын
хууль**

**Нотариатын тухай хуульд
нэмэлт, өөрчлөлт
орлуулах тухай**

**Монгол Улсын
Их Хурлын
тогтоол**

**Монгол Улсын Үндсэн хуульд
орлуулах нэмэлт, өөрчлөлтийн
төслийг хоёр, гурав дахь
хэлэлцүүлэгт бэлтгэх Ажлын
хэсэг байгуулах тухай**

ГАРЧИГ
МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

223.	Захиргааны ерөнхий хуульд өөрчлөлт оруулах тухай	915
224.	Онцгой албан татвараас чөлөөлөх тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай	915
225.	Онцгой албан татвараас чөлөөлөх тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийг дагаж мөрдөх журмын тухай	916
226.	Нотариатын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай	916
227.	Нотариатын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийг дагаж мөрдөх журмын тухай	930
228.	Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай	931
229.	Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай	931
230.	Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай	932
231.	Хуульчийн эрх зүйн байдлын тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай	932
232.	Сэргээгдэх эрчим хүчний тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай	933
МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ		
233.	“Улаанбаатар төмөр зам” нийгэмлэгийн талаар авах зарим арга хэмжээний тухай	Дугаар 52 935
234.	Төрийн аудитын байгууллагын албан хаагчийн албан тушаалын цалингийн хэмжээг тогтоох тухай	Дугаар 56 935
235.	Зарим албан тушаалтны цалингийн хэмжээг тогтоох тухай	Дугаар 57 937

236.	Үндсэн хуулийн цэцийн гишүүнээр томилох тухай	Дугаар 58	938
237.	Үндсэн хуулийн цэцийн гишүүнээс чөлөөлөх тухай	Дугаар 59	938
238.	Монгол Улс дахь хүний эрх, эрх чөлөөний байдлын талаарх 18 дахь илтгэлийг хэлэлцсэнтэй холбогдуулан авах арга хэмжээний тухай	Дугаар 62	939
239.	Цалингийн хэмжээ тогтоох итгэлцүүр багтах тухай	Дугаар 63	945
240.	Ерөнхийлөгчийн хоригийн тухай	Дугаар 64	946
241.	Байнгын хорооны даргыг сонгох, чөлөөлөх тухай	Дугаар 65	947
242.	Үндсэн хуулийн цэцийн 2019 оны 02 дугаар дүгнэлтийн тухай	Дугаар 66	947
243.	Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулах нэмэлт, өөрчлөлтийн төслийг хоёр, гурав дахь хэлэлцүүлэгт бэлтгэх Ажлын хэсэг байгуулах тухай	Дугаар 68	948
244.	Ёс зүйн дэд хорооны бүрэлдэхүүнд өөрчлөлт оруулах тухай	Дугаар 69	955
МОНГОЛ УЛСЫН ҮНДСЭН ХУУЛИЙН ЦЭЦИЙН ДҮГНЭЛТ			
245.	Сонгуулийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1, 12.3 дахь хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын 2018 оны 49 дүгээр тогтоол, 2019 оны 22, 23 дугаар тогтоол Үндсэн хуулийн холбогдох заалтыг зөрчсөн эсэх маргааныг хянан шийдвэрлэсэн тухай	Дугаар 02	955

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2019 оны 05 дугаар
сарын 09-ний өдөр

Улаанбаатар
хот

ЗАХИРГААНЫ ЕРӨНХИЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Захиргааны ерөнхий хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1.7 дахь заалт, тайлбарыг доор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай:

“3.1.7. Монгол Улсын Их Хурлын улс төрийн шийдвэрийг хэрэгжүүлэх зорилгоор гаргасан Засгийн газрын дараах шийдвэр:

3.1.7.а. батлан хамгаалах, аюулгүй байдал болон гадаад бодлогыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой шийдвэр;

3.1.7.б. Улсын Их Хурлаас төрийн өмчийн хувьчлал, ашигт малтмал, байгалийн нөөцийн удирдлага зэрэг асуудлаар төрийн бодлогын үндсийг тодорхойлсонтой холбоотойгоор тэдгээрийг хэрэгжүүлж байгаа шийдвэр, үйл ажиллагаа.

Тайлбар: “Улс төрийн шийдвэрийг хэрэгжүүлэх” гэдэгт Улсын Их Хурлын шийдвэрээр Засгийн газарт хүлээлгэсэн эрх, үүргийн хэрэгжилтийг хангах зорилгоор тухайн Улсын Их Хурлын шийдвэрээс салгаж болохгүй, уг шийдвэрийг бүрэн хэрэгжүүлэхэд зайлшгүй хийгдэх Засгийн газар болон түүний харьяа байгууллагын шийдвэр, үйл ажиллагааг ойлгоно.”

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Г.ЗАНДАНШАТАР

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2019 оны 05 дугаар
сарын 24-ний өдөр

Улаанбаатар
хот

ОНЦГОЙ АЛБАН ТАТВАРААС ЧӨЛӨӨЛӨХ ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. 2016 оны 09 дүгээр сарын 07-ны өдөр баталсан Онцгой албан татвараас чөлөөлөх тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлийг доор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай:

“**1 дүгээр зүйл.** Монгол-Оросын хувь нийлүүлсэн “Улаанбаатар төмөр зам” нийгэмлэгийн өөрийн хэрэгцээнд зориулан импортоор оруулах дизелийн түлшийг 1998 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн онцгой албан татвараас чөлөөлсүгэй.”

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг 2020 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Г.ЗАНДАНШАТАР

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2019 оны 05 дугаар
сарын 24-ний өдөр

Улаанбаатар
хот

**ОНЦГОЙ АЛБАН ТАТВАРААС ЧӨЛӨӨЛӨХ ТУХАЙ
ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙГ
ДАГАЖ МӨРДӨХ ЖУРМЫН ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл.Монгол-Оросын хувь нийлүүлсэн “Улаанбаатар төмөр зам” нийгэмлэгийн 1998 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс өөрийн хэрэгцээнд зориулан импортоор оруулсан дизелийн түлшний онцгой албан татварт төлсөн 73.8 тэрбум /далан гурван тэрбум найман зуун сая/ төгрөгийг тус нийгэмлэгийн илүү төлсөн татвараар тооцож бүртгэнэ.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Онцгой албан татвараас чөлөөлөх тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Г.ЗАНДАНШАТАР

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2019 оны 05 дугаар
сарын 30-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**НОТАРИАТЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ,
ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл.Нотариатын тухай хуульд доор дурдсан агуулгатай дараах зүйл, хэсэг, заалт нэмсүгэй:

1/5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг:

“5.3.Нэг тойргийн хоёроос илүүгүй нотариатчид хуулийн этгээд байгуулахгүйгээр, гэрээний үндсэн дээр хамтран ажиллаж болно.”

2/7 дугаар зүйлийн 7.5 дахь хэсэг:

“7.5.Монголын Нотариатчдын Танхим нотариатын тойрог, түүнд ажиллах нотариатчийн тоог тогтоох саналаа тухайн нутаг дэвсгэрийн хүн амын тоо, нийгмийн хэрэгцээ, шаардлага, нотариатч үйлчилгээний хөлс, орлогоор санхүүжин ажиллах боломж зэргийг харгалзан гаргана.”

3/12 дугаар зүйлийн 12.8 дахь хэсэг:

“12.8.Нотариатч нь Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хуулийн¹ 4.1.21-д заасан хэрэглэгчийн системтэй байх бөгөөд үзүүлсэн үйлчилгээ, үйлчилгээний хөлс, тээврийн зардлын хэмжээг тусгасан Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хуулийн 4.1.14-т заасан төлбөрийн баримтыг үйлчлүүлэгчид олгож, төлбөрийн баримтын мэдээллийг гурав хоногийн дотор багтаан борлуулалтын нэгдсэн системд илгээнэ.”

4/17 дугаар зүйлийн 17.3-17.5 дахь хэсэг:

“17.3.Энэ хуулийн 17.1.4-т заасан үндэслэлээр нотариатын үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрлийг түдгэлзүүлэх нийт хугацаа 5 хүртэл жил байна.

17.4.Нотариатын үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрлийг 1 жилээс дээш хугацаагаар түдгэлзүүлсэн тохиолдолд тухайн нотариатын тойрогт үйл ажиллагаа эрхлэх нотариатчийг тойрог шилжих хүсэлт гаргаж дараалал хүлээж байгаа нотариатчдын дундаас энэ хуулийн 7.4-т заасан журмын дагуу хууль зүйн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн түр томилж болно. Түдгэлзүүлсэн үндэслэл арилсан бол тухайн тойрогт түр томилогдсон нотариатч тогтоосон тойрогт ажиллана.

17.5.Нотариатч нь үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрөл сэргээх хүсэлтээ шийдвэрлүүлэхдээ сургалтын тогтоосон багц цагийг хангасан байна.”

5/18 дугаар зүйлийн 18.1.7-18.1.12 дахь заалт:

“18.1.7.энэ хуулийн 17.1.4-т заасан үндэслэлээр нотариатын үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрлийг түдгэлзүүлэх хугацаа дуусгавар болохоос өмнө зөвшөөрлийг сэргээх тухай хүсэлт гаргаагүй;

18.1.8.энэ хуулийн 6.2-т заасныг зөрчиж ажил, албан тушаал эрхэлсэн;

¹Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хууль “Төрийн мэдээлэл” эмхэтгэлийн 2015 оны 29 дугаарт нийтлэгдсэн.

18.1.9.нотариатын үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрөл олгосноос хойш 6 сараас дээш хугацаагаар, эсхүл нотариатын үйл ажиллагаа явуулж байсан нотариатч 1 жилээс дээш хугацаагаар хүндэтгэн үзэх шалтгаангүйгээр нотариатын үйл ажиллагаа эрхлээгүй;

18.1.10.хуульд заасан үндэслэлээр хуульчийн мэргэжлийн үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрлийг хүчингүй болгосон;

18.1.11.энэ хуулийн 15.1-д заасан Мэргэшлийн хороо нотариатч мэргэшил, ур чадварын хувьд тэнцэхгүй гэсэн дүгнэлт, эсхүл энэ хуулийн 54.2-т заасны дагуу Сахилгын зөвлөлөөс зөвшөөрлийг хүчингүй болгох санал гаргасан;

18.1.12.хууль тогтоомжид заасан бусад үндэслэл бий болсон.”

6/19 дүгээр зүйлийн 19.1.3 дахь заалт:

“19.1.3.нотариатын үйл ажиллагаа эрхлэх насны дээд хязгаарт хүрсэн.”

7/19 дүгээр зүйлийн 19.3 дахь хэсэг:

“19.3.Нотариатын үйл ажиллагаа эрхлэх насны дээд хязгаар 70 нас байна.”

8/19¹ дүгээр зүйл:

“19¹ дүгээр зүйл.Нотариатчийн тамга, баримт бичиг хүлээлгэн өгөх

19¹.1.Нотариатч нь нотариатын үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрөл түдгэлзүүлсэн, хүчингүй болсон, дуусгавар болсон тохиолдолд тамга, баталгааны тэмдэг, баримт бичиг, цахим мэдээллийн санд нэвтрэх болон ашиглах эрхийг харьяалах салбар, эсхүл Танхимд хүлээлгэн өгнө.

19¹.2.Танхим, түүний салбар тамга, баталгааны тэмдэг, баримт бичиг, цахим мэдээллийн санд нэвтрэх болон ашиглах эрхийг хүлээн авах ажлыг зохион байгуулах бөгөөд шаардлагатай тохиолдолд холбогдох бусад байгууллагад хандан шийдвэрлүүлж болно.

19¹.3.Энэ хуулийн 19¹.1-д заасныг зөрчсөн бол тамга, баталгааны тэмдэг, нотариатын үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрөл хүчингүй болсон болон дуусгавар болсныг өдөр тутмын хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр Танхим нийтэд мэдээлж, холбогдох байгууллагад мэдэгдэнэ.”

9/21 дүгээр зүйлийн 21.2.10-21.1.12 дахь заалт:

“21.2.10.үргэлжилсэн сургалтад хамрагдаж, тогтоосон багц цагийг хангах;

21.2.11.Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хуулийн² 4, 7 дугаар зүйлд заасан гүйлгээний талаарх мэдээллийг эрх бүхий байгууллагад хүргүүлэх, мэдээлэх;

21.2.12.Монгол Улсад байнга оршин суугч татвар төлөгчөөр татварын албанд бүртгүүлж, Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хуулийн 4.1.21-д заасан хэрэглэгчийн систем ашиглах, хуульд заасан хугацаанд татварын тайлангаа харьяалах татварын албанд гаргаж өгөх;”

10/21 дүгээр зүйлийн 21.3.6-21.3.8 дахь заалт:

“21.3.6.хуулийн хэм хэмжээг зөрчиж, тамга, баталгааны тэмдэг, цахим мэдээллийн санд нэвтрэх болон ашиглах эрхийг бусдад шилжүүлэх, зөвшөөрөлгүй этгээдээр нотариатчийн чиг үүргийг гүйцэтгүүлэх;

21.3.7.нотариатын тогтоосон тойргийг зөрчиж үйл ажиллагаа эрхлэх;

21.3.8.нотариатын үйлчилгээний хөлс, зардлыг үндэслэлгүйгээр нэмэгдүүлж, бууруулж авах, тогтоосон хөлс, зардлаас бусад төлбөр, хураамж үйлчлүүлэгчээс авах.”

11/22¹ дүгээр зүйл:

“22¹ дүгээр зүйл.Хууль зүйн үргэлжилсэн сургалт

22¹.1.Нотариатч нь холбогдох хууль тогтоомж, журам, зааварт заасан үргэлжилсэн сургалтад хамрагдаж, жил тутам сургалтын тогтоосон багц цагийг хангана.

22¹.2.Үргэлжилсэн сургалт нь нотариатчийн мэдлэг, мэргэшлийн түвшин, ур чадварыг эрх зүйн онолын орчин үеийн чиг хандлага, хууль тогтоомжийн шинэчлэл, шүүн таслах ажиллагааны практик судлах шаардлагад нийцүүлэн тогтмол дээшлүүлэх, мэргэжлийн ёс зүйг чанд мөрдөж, шударга, хараат бус үйл ажиллагааг хэвшүүлэхэд чиглэнэ.

²Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хууль “Төрийн мэдээлэл” эмхэтгэлийн 2013 оны 23 дугаарт нийтлэгдсэн.

22¹.3.Үргэлжилсэн сургалт, багц цагийг тооцох асуудлыг холбогдох хууль тогтоомжид заасны дагуу Танхим зохион байгуулна.”

12/25 дугаар зүйлийн 25.1.11 дэх заалт:

“25.1.11.Иргэний хуулийн 237 дугаар зүйлд заасан үүргийн гүйцэтгэлийг хүлээн авч хадгалах, шилжүүлэх;”

13/25 дугаар зүйлийн 25.1.13 дахь заалт:

“25.1.13.хуульд заасан бусад.”

14/25 дугаар зүйлийн 25.3 дахь хэсэг:

“25.3.Энэ хуулийн 16.2, 16.3-т заасан нотариатын үүрэг гүйцэтгэгч нь энэ хуулийн 25.1.4, 25.1.11, 25.1.12-т зааснаас бусад нотариатын үйлдлийг гэрчлэх эрхтэй байна.”

15/25¹ дүгээр зүйл:

“25¹ дүгээр зүйл.Цахим үйл ажиллагаа эрхлэх

25¹.1.Танхим нь нийт нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд нотариатын үйл ажиллагаатай холбогдох бүртгэл, мэдээллийн цахим санг бүрдүүлэх бөгөөд хуулиар хориглоогүй мэдээ, мэдээллийг улсын бүртгэл, татварын болон бусад холбогдох байгууллагад цахим хэлбэрээр дамжуулж, харилцан мэдээлэл солилцоно.

25¹.2.Нотариатч нь гэрчилсэн үйлдэл бүрээр цахим бүртгэл хийх, мэдээлэл үүсгэх, санд байршуулах, баяжуулах, улсын бүртгэл, татварын болон холбогдох бусад байгууллагад дамжуулах, лавлагаа, мэдээлэл авах, зуучлах замаар нотариатын цахим үйл ажиллагаа эрхэлнэ.

25¹.3.Нотариатын цахим мэдээллийн санд мэдээллийг хүлээн авах, хадгалах, ашиглах, түүний аюулгүй байдлыг хангах журмыг хууль зүйн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.”

16/36 дугаар зүйлийн 36.2, 36.3 дахь хэсэг:

“36.2.Гэнэтийн буюу давагдашгүй хүчний шинжтэй онцгой нөхцөл байдал, хүндэтгэн үзэх бусад шалтгааны улмаас үрэгдүүлсэн материалыг нөхөн бүрдүүлэх боломжгүй бол нотариатч энэ талаар Танхимд мэдэгдэнэ.

36.3.Энэ хуулийн 36.2-т заасан гэнэтийн буюу давагдашгүй хүчний шинжтэй онцгой нөхцөл байдал, хүндэтгэн үзэх бусад шалтгаан гэдгийг Иргэний хуульд зааснаар ойлгоно.”

17/46 дугаар зүйлийн 46.1.9 дэх заалт:

“46.1.9.хуульд заасан бусад.”

18/50¹ дүгээр зүйл:

“50¹ дүгээр зүйл.Иргэний хуулийн 237 дугаар зүйлд заасан үүргийн гүйцэтгэлийг хүлээн авч хадгалах, шилжүүлэх

50¹.1.Нотариатч иргэн, хуулийн этгээдийн бичгээр гаргасан хүсэлтийг үндэслэн үүргийн гүйцэтгэлийг хадгалах, шилжүүлэх үйлдэл хийнэ.

50¹.2.Хүсэлтэд үүргийн гүйцэтгэлийг хадгалуулах зорилго, гэрээ, хэлцлээс үүссэн үүрэг, гэрээний нөхцөл зэргийн талаар тодорхой дурдах бөгөөд холбогдох баримтыг хавсаргасан байна.

50¹.3.Насанд хүрээгүй хүний хүсэлтийг түүний хууль ёсны төлөөлөгч /эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч/ гаргана.

50¹.4.Нотариатч хүсэлтэд дурдсан үүргийн гүйцэтгэл нь хадгалалтын шаардлага хангасан эсэхийг шалгаж, хадгалах боломжтой гэж үзсэн тохиолдолд тухайн үүргийн гүйцэтгэлийг нэг бүрчлэн бүртгэн, хадгалсан тухай баримт үйлдэж үйлчлүүлэгчээр гарын үсэг зуруулан тамга дарж батална.

50¹.5.Нотариатч хадгалуулах зүйлийн шинж чанар, онцлогоос шалтгаалан хаана, хэрхэн хадгалах талаар үйлчлүүлэгчийн саналыг харгалзан хадгалах арга хэмжээ авна.

50¹.6.Нотариатч үүргийн гүйцэтгэлийг нотариатад хадгалуулсан талаарх мэдээллийг үүрэг гүйцэтгүүлэгчид даруй мэдэгдэнэ.

50¹.7.Нотариатч үүргийн гүйцэтгэлийг хадгалах боломжгүй гэж үзсэн тохиолдолд үйлдэл хийхээс татгалзах эрхтэй.

50¹.8.Үүрэг гүйцэтгүүлэгч нотариатад хадгалуулахаар шилжүүлсэн зүйлийг хүлээн авахаас өмнө үүрэг гүйцэтгэгч бичгээр хүсэлт гарган буцаан авсан тохиолдолд нотариатч энэ тухай тэмдэглэл үйлдэж үүрэг гүйцэтгэгчээр гарын үсэг зуруулан тамга дарж батална.

50^{1.9}. Үүргийн гүйцэтгэлийг хадгалах хугацаа Иргэний хуулийн 237.9-д заасны дагуу 3 хүртэл жил байна.”

19/51¹ дүгээр зүйл:

“51¹ дүгээр зүйл. Сахилгын шийтгэл оногдуулах хугацаа

“51^{1.1}. Нотариатчийн хийсэн үйлдэлд сахилгын шийтгэл оногдуулах хугацаа нь Иргэний хуульд заасан хөөн хэлэлцэх хугацааны дотор, зөрчлийг илрүүлснээс хойш 2 жил байна.”

20/54 дүгээр зүйлийн 54.6 дахь хэсэг:

“54.6. Шүүх нотариатын үйлдлийг хүчингүй болгосон шийдвэр гаргасан бол энэ талаарх шүүхийн шийдвэрийг хууль зүйн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлнэ. Шүүхийн шийдвэрийг хүргүүлэх журмыг хууль зүйн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, Шүүхийн ерөнхий зөвлөлтэй хамтран батална.”

2 дугаар зүйл. Нотариатын тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлийн 1.1 дэх хэсгийн “зорилт нь нотариатын” гэсний дараа “зохион байгуулалт,” гэж, 3 дугаар зүйлийн гарчгийн “Нотариатын” гэсний дараа “үйл ажиллагааны” гэж, 6 дугаар зүйлийн 6.1.1 дэх заалтын “мэргэшлийн шалгалтад” гэсний өмнө “хуульд заасан хуульчийн мэргэжлийн болон энэ хуулийн 14 дүгээр зүйлд заасан” гэж, 7 дугаар зүйлийн 7.4 дэх хэсгийн “дараалал хүлээнэ.” гэсний дараа “Тойрог шилжих журмыг хууль зүйн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.” гэж, 13 дугаар зүйлийн 13.1.2 дахь заалтын “байгуулах” гэсний дараа “, хуулийн хэрэгжилтийг хангуулах зорилгоор нотариатчийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих” гэж, 21 дүгээр зүйлийн 21.1.2 дахь заалтын “шаардан авах” гэсний дараа “, холбогдох байгууллагын цахим мэдээллийн санг хууль, журам, гэрээнд зааснаар ашиглах” гэж, мөн зүйлийн 21.1.3 дахь заалтын “дуудан ирүүлэх” гэсний дараа “, хуурамч байж болзошгүй баримт бичгийг хураан авч холбогдох байгууллагад шилжүүлэх” гэж, мөн зүйлийн 21.3.4 дэх заалтын “нууцыг задруулах” гэсний дараа “, үйлчлүүлэгчийн аливаа мэдээллийг өмчлөгч болон бусад этгээдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд хохирол учруулахаар ашиглах, ашиглуулах” гэж, 25 дугаар зүйлийн 25.1.6 дахь заалтын “үүсгэн байгуулах” гэсний дараа “, түүнд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах” гэж, мөн зүйлийн 25.1.9 дэх заалтын “хуулбарыг” гэсний дараа “болон орчуулгыг” гэж, 26 дугаар зүйлийн 26.1 дэх хэсгийн “бичнэ.” гэсний дараа “Нотариатч гэрчилсэн үйлдлийн цахим бүртгэлийн хэвлэмэл эх хувийг цаасан хэлбэрээр хадгална.” гэж, 27 дугаар зүйлийн 27.1 дэх хэсгийн “иргэний баримт бичиг,” гэсний дараа “хурууны хээ,” гэж, мөн хэсгийн “эрх бүхий байгууллагын тодорхойлолт,” гэсний дараа “цахим мэдээллийн сангийн мэдээлэл,” гэж, 34 дүгээр зүйлийн 34.1

дэх хэсгийн “тэмдэглэл хөтөлнө.” гэсний дараа “Шаардлагатай гэж үзсэн бусад тохиолдолд нотариатч тэмдэглэл хөтөлж болно.” гэж, 39 дүгээр зүйлийн 39.2 дахь хэсгийн “Шаардлагатай гэж үзвэл нотариатч” гэсний дараа “болон энэ хуулийн 16.2, 16.3-т заасан нотариатын үүрэг гүйцэтгэгч” гэж, 46 дугаар зүйлийн 46.1 дэх хэсгийн “хуульд заасан” гэсний дараа “болон үйлчлүүлэгчийн хүсэлт гаргасан хуульд харшлаагүй” гэж, 52 дугаар зүйлийн 52.1 дэх хэсгийн “төрийн захиргааны төв байгууллага” гэсний дараа “, Сахилгын зөвлөл” гэж тус тус нэмсүгэй.

3 дугаар зүйл.Нотариатын тухай хуулийн дараах зүйл, хэсэг, заалтыг доор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай:

1/4 дүгээр зүйлийн 4.5 дахь хэсэг:

“4.5.Хуульд өөрөөр заагаагүй бол нотариатч гэрчилсэн үйлдэл, баримт бичигт холбогдох нотлох баримтыг хадгалах бөгөөд тэдгээрийн хуулбарыг шаардлагатай этгээдэд олгоно.”

2/6 дугаар зүйлийн 6.1.2 дахь заалт:

“6.1.2.санаатай гэмт хэрэгт ял шийтгүүлж байгаагүй;”

3/6 дугаар зүйлийн 6.2 дахь хэсэг:

“6.2.Нотариатч хууль зүйн чиглэлээр цагаар багшлах, эрдэм шинжилгээ, судалгааны ажил хийх, мэргэжлийн холбоо, түүний хороодын чиг үүрэгт хамаарах ажил, албан тушаал эрхлэхээс өөр цалинтай ажил, албан тушаал хавсран гүйцэтгэхийг хориглоно.”

4/7 дугаар зүйлийн 7.3 дахь хэсэг:

“7.3.Үл хөдлөх хөрөнгийн өмчлөх эрхийг бусдад шилжүүлэхтэй холбогдсон аливаа хэлцлийг зөвхөн тухайн эд хөрөнгө байгаа тойргийн нотариатч гэрчилнэ.”

5/8 дугаар зүйл:

“8 дугаар зүйл.Нотариатын байгууллагын бүтэц, зохион байгуулалт, бүрэн эрх

8.1.Монгол Улсад нотариатчдыг эгнээндээ нэгтгэсэн, тэдний мэргэжлийн үйл ажиллагааг энэ хууль болон өөрийн дүрэмд заасны дагуу уялдуулан зохицуулах, хууль ёсны эрх ашгийг нь хамгаалах зорилготой, нийтийн эрх зүйн этгээд болох Монголын Нотариатчдын танхим /цаашид “Танхим” гэх/ ажиллана.

8.2.Танхим нь бүх гишүүдийн хурал, Удирдах зөвлөл, аймгийн болон нийслэлийн тойргийн салбараас бүрдэх бөгөөд тэдгээрийн эрх хэмжээг Танхимын дүрмээр тогтооно.

8.3.Танхимын ерөнхийлөгч Танхимын өдөр тутмын үйл ажиллагааг удирдах бөгөөд түүний бүрэн эрхийн хугацаа 4 жил байна. Танхимын ерөнхийлөгчийг улируулан сонгохгүй бөгөөд түүний эрх хэмжээг Танхимын дүрмээр тогтооно.

8.4.Танхим нь дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

8.4.1.нотариатчийн ёс зүйн дүрмийн хэрэгжилтэд хяналт тавих;

8.4.2.нотариатчдын нэгдсэн бүртгэл хөтлөх;

8.4.3.нотариатчийг бэлтгэх, сургах, давтан сургах ажлыг зохион байгуулах;

8.4.4.нотариатчдын үйл ажиллагаанд судалгаа, дүгнэлт хийх;

8.4.5.энэ хуулийн 8.6-д заасан Сахилгын зөвлөл болон 15 дугаар зүйлд заасан Мэргэшлийн хорооны гишүүнд нэр дэвшүүлэх;

8.4.6.хуульд заасан бусад.

8.5.Танхимын дэргэд бүх гишүүдийн хурлаас сонгогдсон, Танхимын санхүүгийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих чиг үүрэг бүхий Хяналтын зөвлөл ажиллах бөгөөд түүний үйл ажиллагааны журмыг Танхимын дүрмээр тогтооно.

8.6.Танхимын дэргэд нотариатч хууль болон нотариатчийн мэргэжлийн ёс зүйн хэм хэмжээг зөрчсөн эсэхийг хянан шийдвэрлэх чиг үүрэг бүхий Сахилгын зөвлөл ажиллах бөгөөд түүний бүрэлдэхүүнд шүүх, хууль зүйн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын төлөөлөл тус бүр хоёр, Танхимаас гурав, нийт долоон гишүүний бүрэлдэхүүнтэй ажиллана.

8.7.Энэ хуулийн 8.6-д заасан Сахилгын зөвлөлийн ажиллах журмыг хууль зүйн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

8.8.Танхимын бүх гишүүдийн хурал нь Танхимын ерөнхийлөгч, Удирдах зөвлөл, Хяналтын зөвлөлийг сонгох, чөлөөлөх, Танхимын дүрмийг батлах, түүнд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ.

8.9.Нутгийн өөрөө удирдах болон төрийн захиргааны байгууллага нь Танхим, түүний салбарыг үйл ажиллагаагаа явуулахад дэмжлэг, туслалцаа үзүүлнэ.

8.10.Танхим өөрийн бүрэн эрхэд хамаарах асуудлаар төрийн байгууллага, гадаад улс, олон улсын нотариатын болон төрөлжсөн бусад байгууллагатай Монгол Улсын хууль тогтоомж, Монгол Улсын олон улсын гэрээний дагуу хамтран ажиллаж болно.”

6/10 дугаар зүйлийн 10.2 дахь хэсэг:

“10.2.Энэ хуулийн 16.2, 16.3-т заасан нотариатын үүрэг гүйцэтгэгч нь хууль зүйн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүнээс олгосон дугаар бүхий тогтоосон загварын дагуу үйлдсэн тамга, баталгааны тэмдэг хэрэглэнэ.”

7/13 дугаар зүйлийн 13.1.8 дахь заалт:

“13.1.8.нотариатчдын үйл ажиллагаанд судалгаа, дүгнэлт хийх, дүгнэлтийг үндэслэн холбогдох арга хэмжээ авах;”

8/15 дугаар зүйлийн 15.4, 15.5 дахь хэсэг:

“15.4.Мэргэшлийн хорооны гишүүн хууль зүйн магистр болон түүнээс дээш эрдмийн зэрэг, цолтой, хууль зүйн, эсхүл нотариатчийн ажлын туршлагатай, мэргэжлээрээ 5-аас доошгүй жил ажилласан байна.

15.5.Мэргэшлийн хорооны гишүүний бүрэн эрхийн хугацаа 4 жил байх ба тэдгээрийг улируулан томилохгүй. Мэргэшлийн хорооны нөхөн томилогдсон гишүүний бүрэн эрхийн хугацаа нь орон гарсан гишүүний бүрэн эрхийн үлдсэн хугацаатай адил байна.”

9/16 дугаар зүйлийн 16.2 дахь хэсэг:

“16.2.Нотариатч ажиллаагүй сум, тосгонд хууль зүйн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүнээс эрх авсан дараах этгээд нотариатчийн үүргийг хавсран гүйцэтгэнэ:

16.2.1.сумын Засаг даргын Тамгын газрын дарга, эсхүл тус газрын хуулийн мэргэжилтэн;

16.2.2.тосгоны Захирагчийн ажлын албаны дарга.”

10/17 дугаар зүйлийн 17.1.1 дэх заалт:

“17.1.1.Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хуулийн 23.2.3-т заасан үндэслэл;”

11/17 дугаар зүйлийн 17.1.4 дэх заалт:

“17.1.4.нотариатч төрийн албан тушаалд томилогдсон, сонгогдсон, эрүүл мэндийн болон хүндэтгэн үзэх бусад шалтгаанаар 6 сараас дээш хугацаагаар нотариатын үйл ажиллагаа эрхлэх боломжгүй болсон тохиолдолд өөрийнх нь хүсэлт, эсхүл Танхимын саналыг үндэслэн.”

12/18 дугаар зүйлийн 18.1.4-18.1.6 дахь заалт:

“18.1.4.нотариатчийн иргэний эрх зүйн чадамжийг хязгаарласан, эсхүл иргэний эрх зүйн чадамжгүйд тооцсон шүүхийн шийдвэр хуулийн хүчин төгөлдөр болсон;

18.1.5.энэ хуулийн 21.3.6-д заасныг зөрчиж нотариатын тамга, баталгааны тэмдэг, цахим мэдээллийн санд нэвтрэх болон ашиглах эрхийг бусдад шилжүүлж зөвшөөрөлгүй этгээдээр нотариатчийн чиг үүргийг гүйцэтгүүлсэн;

18.1.6.энэ хуулийн 21.3.1, 21.3.2, 21.3.3, 21.3.4, 21.3.5, 21.3.7, 21.3.8-д заасан нотариатчийн үйл ажиллагаанд хориглосон хэм хэмжээг хоёр ба түүнээс дээш удаа зөрчсөн нь Сахилгын зөвлөлийн шийдвэрээр тогтоогдсон;”

13/19 дүгээр зүйлийн 19.1.1 дэх заалт:

“19.1.1.нас барсан, эсхүл нас барсанд тооцох тухай шүүхийн шийдвэр хуулийн хүчин төгөлдөр болсон;”

14/24 дүгээр зүйлийн 24.2 дахь хэсэг:

“24.2.Нотариатчийг хариуцлагын албан журмын даатгалд даатгуулах ажиллагааг гишүүдийн саналыг харгалзан Танхим зохион байгуулна.”

15/38 дугаар зүйлийн 38.1 дэх хэсэг:

“38.1.Үйлчлүүлэгч нь гэрчлүүлсэн баримт бичгээ үрэгдүүлбэл нотариатч үндсэн хувиас, эсхүл нотариатын цахим мэдээллийн сангаас хуулбарлан өгч болно.”

16/39 дүгээр зүйлийн 39.1 дэх хэсэг:

“39.1.Нотариатч, энэ хуулийн 16.2, 16.3-т заасан нотариатын үүрэг гүйцэтгэгч нь нотариатын үйлдэл хийх үндэслэл болгосон болон гэрчилсэн баримт бичгийг олгосон дугаарын дагуу цаасан болон цахим хэлбэрээр хадгална.”

17/39 дүгээр зүйлийн 39.3 дахь хэсэг:

“39.3.Нотариатч нь энэ хуулийн 39.1-д заасны дагуу бүрдүүлсэн архивын баримтыг төрийн архивт, энэ хуулийн 16.2-т заасан нотариатын үүрэг гүйцэтгэгч нь харьяалах засаг захиргааны нэгжийн архивт, 16.3-т заасан нотариатын үүрэг гүйцэтгэгч гадаад харилцааны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын архивт тус тус шилжүүлнэ. Архивт шилжүүлэн хадгалахтай холбогдсон журмыг хууль зүйн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.”

18/40 дүгээр зүйлийн 40.1.1 дэх заалт:

“40.1.1.гэрээслэл үйлдэх үед гэрээслэгч нь өөрийн үйлдлийг бүрэн ойлгох чадвартай гэдгийг нотолсон мэргэжлийн эмчийн магадлагаа;”

19/45 дугаар зүйлийн 45.1 дэх хэсэг:

“45.1.Талууд үл маргах журмаар төлбөрийг төлөх, үүргийн гүйцэтгэлийг барьцааны зүйлээс гаргуулахаар харилцан тохиролцож байгуулсан нотариатаар батлагдсан гэрээ, төлбөрийг нотолсон баримт бичгийг үндэслэн төлбөр төлөгчөөс мөнгө, эдийн болон эдийн бус хөрөнгийг гаргуулахаар төлбөр авагчийн хүсэлтээр нотариатч мэдэгдэх хуудас үйлдэнэ.”

20/50 дугаар зүйл:

“50 дугаар зүйл.Хуулийн этгээд үүсгэн байгуулах, хуулийн этгээдийн мэдээлэлд өөрчлөлт оруулах баримт бичиг гэрчлэх

50.1.Нотариатч хуулийн этгээдийг үүсгэн байгуулах, хуулийн этгээдийн мэдээлэлд өөрчлөлт оруулах баримт бичгийг гэрчлэхдээ оролцогчдын иргэний үнэмлэх, эсхүл түүнтэй адилтгах баримт бичиг, хуулийн этгээдийг үүсгэн байгуулах шийдвэр, тухайн хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн гэрчилгээ, дүрмийг үндэслэл болгоно.

50.2.Нотариатч Иргэний хуулийн 33 дугаар зүйлд заасан хуулийн этгээдийг үүсгэн байгуулсан баримт бичгийг болон хуулийн этгээдийн мэдээлэлд орох өөрчлөлтийг гэрчлэхдээ тухайн баримт бичиг нь хуульд заасан шаардлагад нийцэж байгаа эсэхийг нягтална.”

21/54 дүгээр зүйлийн 54.1-54.3 дахь хэсэг:

“54.1.Хууль болон нотариатчийн үйл ажиллагаанд баримтлах дүрэм, журам, бусад хэм хэмжээг зөрчсөн нотариатчид гаргасан зөрчлийн шинж байдлыг харгалзан хуульд өөрөөр заагаагүй бол дараах сахилгын шийтгэлийн аль нэгийг оногдуулна:

54.1.1.сануулах;

54.1.2.нотариатын үйл ажиллагаа эрхлэхийг 1 жил хүртэл хугацаагаар түр зогсоох;

54.1.3.нотариатын үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрлийг хүчингүй болгох.

54.2.Энэ хуулиар тогтоосон журам, нотариатчийн ёс зүйн болон бусад нотариатчийн үйл ажиллагаанд хориглосон хэм хэмжээг ноцтой зөрчсөн нь эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээргүй бол энэ хуулийн 54.1.1-д заасан сануулах шийтгэлийг Сахилгын зөвлөл, 54.1.2, 54.1.3-т заасан шийтгэлийг Сахилгын зөвлөлийн саналыг харгалзан хууль зүйн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн оногдуулна.

54.3.Хууль зүйн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн Сахилгын зөвлөлийн саналыг үндэслэн нотариатын үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрлийг 1 жил хүртэл хугацаагаар түр зогсоох, эсхүл хүчингүй болгох шийдвэр гаргана.”

4 дүгээр зүйл.Нотариатын тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлийн

1.1 дэх хэсгийн “хангахтай” гэснийг “хангах болон хууль зүйн баталгааг бүрдүүлэхтэй” гэж, 3 дугаар зүйлийн 3.1 дэх хэсгийн “Нотариатч” гэснийг “Нотариатын үйл ажиллагаанд” гэж, 4 дүгээр зүйлийн гарчгийн “Нотариатч,” гэснийг “Нотариат,” гэж, мөн зүйлийн 4.1 дэх хэсгийн “Нотариатчийн үйл ажиллагааг” гэснийг “Нотариатын үйл ажиллагааг” гэж, 13 дугаар зүйлийн 13.1.7 дахь заалтын “нотариатчийг” гэснийг “энэ хуулийн 16.2, 16.3-т заасан үүрэг гүйцэтгэгчийг” гэж, Дөрөвдүгээр бүлгийн гарчгийг “**НОТАРИАТЧИЙГ СОНГОН ШАЛГАРУУЛАХ, НОТАРИАТЫН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА ЭРХЛЭХ**

ЗӨВШӨӨРӨЛ ОЛГОХ” гэж, 21 дүгээр зүйлийн 21.2.10 дахь заалтын дугаарыг “21.2.13” гэж, 25 дугаар зүйлийн 25.1.11 дэх заалтын дугаарыг “25.1.12” гэж, 26 дугаар зүйлийн 26.2 дахь хэсгийн “Нотариатын бүртгэлийн дэвтэрт” гэснийг “Нотариатын бүртгэлд” гэж, мөн зүйлийн 26.3 дахь хэсгийн “нотариатын бүртгэлийн дэвтэрт” гэснийг “нотариатын бүртгэлд” гэж, 30 дугаар зүйлийн 30.3 дахь хэсгийн “Нотариатчаар гэрчлүүлж” гэснийг “Нотариатаар гэрчлүүлж” гэж, 35 дугаар зүйлийн 35.3 дахь хэсгийн “тамга, баталгааны тэмдгээ дарж баталгаажуулна” гэснийг “тамга дарж хавсаргана” гэж, мөн зүйлийн 35.6 дахь хэсгийн “тамга, баталгааны тэмдгээ дарж баталгаажуулна” гэснийг “тамга дарна” гэж, 37 дугаар зүйлийн 37.1 дэх хэсгийн “шалгаж болно” гэснийг “шалгана” гэж, 40 дүгээр зүйлийн 40.6 дахь хэсгийн “заавал хавсаргана” гэснийг “хавсаргаж болно” гэж, 41 дүгээр зүйлийн 41.2 дахь хэсгийн “гуравдагч этгээдэд” гэснийг “бусдад” гэж, мөн хэсгийн “итгэмжлэгчийн” гэснийг “төлөөлүүлэгчийн” гэж, 43 дугаар зүйлийн 43.2 дахь хэсгийн “Хууль ёсны өвлөгчид” гэснийг “Өвлөгчид” гэж, 44 дүгээр зүйлийн 44.4 дэх хэсгийн “бүртгэлийн дэвтэрт” гэснийг “бүртгэлд” гэж, 45 дугаар зүйлийн 45.3.5 дахь заалтын “хүү, торгуулийн хэмжээ” гэснийг “хүү, нэмэгдүүлсэн хүү, анзын хэмжээ” гэж тус тус өөрчилсүгэй.

5 дугаар зүйл.Нотариатын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.2 дахь хэсгийн, 13 дугаар зүйлийн 13.1.5 дахь заалтын, 14 дүгээр зүйлийн 14.1 дэх хэсгийн, 16 дугаар зүйлийн гарчгийн, мөн зүйлийн 16.1 дэх хэсгийн, 17 дугаар зүйлийн гарчгийн, мөн зүйлийн 17.1, 17.2 дахь хэсгийн, 18 дугаар зүйлийн гарчгийн, мөн зүйлийн 18.1 дэх хэсгийн, 18.1.2 дахь заалтын “тусгай” гэснийг, 13 дугаар зүйлийн 13.1.7 дахь заалтын “бэлтгэх,” гэснийг, 26 дугаар зүйлийн 26.2 дахь хэсгийн “иргэний үнэмлэхний болон” гэснийг, 43 дугаар зүйлийн 43.2.1, 43.2.4, 43.3 дахь хэсгийн “хууль ёсны” гэснийг тус тус хассугай.

6 дугаар зүйл.Нотариатын тухай хуулийн 2 дугаар зүйлийн 2.3 дахь хэсэг, 10 дугаар зүйлийн 10.3 дахь хэсэг, 17 дугаар зүйлийн 17.1.3 дахь заалт, 18 дугаар зүйлийн 18.2, 18.3 дахь хэсэг, 43 дугаар зүйлийн 43.6, 43.8 дахь хэсэг, 44 дүгээр зүйлийн 44.3 дахь хэсэг, 46 дугаар зүйлийн 46.9 дэх хэсгийг тус тус хүчингүй болсонд тооцсугай.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Г.ЗАНДАНШАТАР

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2019 оны 05 дугаар
сарын 30-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

НОТАРИАТЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙГ ДАГАЖ МӨРДӨХ ЖУРМЫН ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Нотариатын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хууль батлахаас өмнө нотариатын үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл авсан нотариатчид Нотариатын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.1.1 дэх заалт хамаарахгүй.

2 дугаар зүйл. Нотариатын үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрлөө түдгэлзүүлсэн иргэний нотариатын үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрлийг түдгэлзүүлэх хугацааг Нотариатын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн тоолно.

3 дугаар зүйл. Нотариатын тухай хууль, Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хуулийн дагуу олгосон “нотариатын үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл” бүхий иргэний баримт бичгийг “нотариатын үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрөл”-өөр солих ажиллагааг хууль зүйн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, Монголын Нотариатчдын танхимтай хамтран энэ хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс хойш гурван сарын дотор багтаан шийдвэрлэнэ.

4 дүгээр зүйл. Нотариатын үйл ажиллагаа эрхлэх насны дээд хязгаарт хүрсэн нотариатын үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа иргэний нотариатчийн үйл ажиллагаа дуусгавар болгох асуудлыг энэ хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс хойш зургаан сарын хугацаанд багтаан хууль зүйн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, Монголын Нотариатчдын танхимтай хамтран зохион байгуулж, тусгай зөвшөөрлийг дуусгавар болгоно.

5 дугаар зүйл. Нотариатын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлийн 9-д заасны дагуу нотариатч хуульчийн үргэлжилсэн сургалтад хамрагдаж, тогтоосон багц цагийг хангах асуудлыг энэ хууль хүчин төгөлдөр болсны дараа оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн тооцно.

6 дугаар зүйл. Нотариатын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 6 дахь заалт, мөн хуулийн 6 дугаар зүйлийн “10 дугаар зүйлийн 10.3 дахь хэсэг” гэснийг 2020 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

7 дугаар зүйл.Энэ хуулийг 2019 оны 5 дугаар сарын 30-ны өдөр баталсан Нотариатын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Г.ЗАНДАНШАТАР

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2019 оны 05 дугаар
сарын 30-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

АЖ АХУЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТУСГАЙ ЗӨВШӨӨРЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хуулийн 15 дугаар зүйлийн 15.5.1 дэх заалтыг хүчингүй болсонд тооцсугай.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг 2019 оны 5 дугаар сарын 30-ны өдөр баталсан Нотариатын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Г.ЗАНДАНШАТАР

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2019 оны 05 дугаар
сарын 30-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

НЭМЭГДСЭН ӨРТГИЙН АЛБАН ТАТВАРЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хуулийн 13 дугаар зүйлийн 5 дахь хэсэгт 13.5.19 дэх заалт нэмсүгэй.

“13.5.19.нотариатын үйлчилгээ.”

2 дугаар зүйл.Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.2.3 дахь заалтыг хүчингүй болсонд тооцсугай.

3 дугаар зүйл.Энэ хуулийг 2019 оны 5 дугаар сарын 30-ны өдөр баталсан Нотариатын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Г.ЗАНДАНШАТАР

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2019 оны 05 дугаар
сарын 30-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**МӨНГӨ УГААХ БОЛОН ТЕРРОРИЗМЫГ САНХҮҮЖҮҮЛЭХТЭЙ
ТЭМЦЭХ ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл.Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хуулийн 19 дүгээр зүйлийн 19.1 дэх хэсгийн “тухайн төрлийн үйл ажиллагааны” гэсний дараа, 23 дугаар зүйлийн 23.2.3 дахь заалтын “түдгэлзүүлэх, үйл ажиллагааны” гэсний дараа “зөвшөөрөл,” гэж тус тус нэмсүгэй.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг 2019 оны 5 дугаар сарын 30-ны өдөр баталсан Нотариатын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Г.ЗАНДАНШАТАР

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2019 оны 05 дугаар
сарын 30-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**ХУУЛЬЧИЙН ЭРХ ЗҮЙН БАЙДЛЫН ТУХАЙ
ХУУЛЬД НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл.Хуульчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.1.1 дэх заалтын “шүүгч, прокурор,” гэсний дараа “нотариатч,” гэж, 19 дүгээр зүйлийн 19.6 дахь хэсгийн “өмгөөлөгч,” гэсний дараа “холбогдох хуульд заасан мэргэжлийн-шалгалтад оролцож тэнцсэн тохиолдолд нотариатч,” гэж, 64 дүгээр зүйлийн 64.5.2 дахь заалтын “шүүгч, прокурор,” гэсний дараа “нотариатч,” гэж, 64.6 дахь хэсгийн “Улсын ерөнхий прокурор,” гэсний дараа “нотариатчийн гомдлыг Монголын Нотариатчдын танхим,” гэж тус тус нэмсүгэй.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг 2019 оны 5 дугаар сарын 30-ны өдөр баталсан Нотариатын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Г.ЗАНДАНШАТАР

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2019 оны 06 дугаар
сарын 06-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

СЭРГЭЭГДЭХ ЭРЧИМ ХҮЧНИЙ ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Сэргээгдэх эрчим хүчний тухай хуульд доор дурдсан агуулгатай дараах хэсэг, заалт нэмсүгэй:

1/4 дүгээр зүйлийн 4.1.10-4.1.12 дахь заалт:

“4.1.10.“төсөл шалгаруулалт” гэж эрчим хүч дамжуулах сүлжээнд холбогдон ажиллах сэргээгдэх эрчим хүчний үүсгүүр барих төслийг тогтоосон техникийн нөхцөл, нэгдсэн сүлжээнд эрчим хүч нийлүүлэх үнийн саналаар өрсөлдүүлэн сонгон шалгаруулах ажиллагааг;

4.1.11.“төсөл хэрэгжүүлэх баталгаа” гэж төсөлд оролцогч нь төслийг бүрэн биелүүлэхийг баталгаажуулж ирүүлсэн банкны баталгаа, банканд байршуулсан мөнгөн хөрөнгийг;

4.1.12.“Диспетчерийн үндэсний төв” гэж Эрчим хүчний тухай хуулийн 10.1-д заасан тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийг.”

2/5 дугаар зүйлийн 5.3.8, 5.3.9 дэх заалт:

“5.3.8.төсөл шалгаруулалтын журмыг боловсруулах, батлах;

5.3.9.төсөл шалгаруулалтыг зохион байгуулахдаа дараахь зарчмыг баримтална:

5.3.9.а.сэргээгдэх эрчим хүчийг хөгжүүлэх төрийн бодлого, эрчим хүчний нэгдсэн сүлжээний тогтвортой ажиллагаатай уялдуулан төсөл хэрэгжих байршил, эх үүсгүүрийн төрөл, хүчин чадал, жилд худалдаж авах эрчим хүчний хэмжээг урьдчилан тодорхойлсон байх;

5.3.9.б.сэргээгдэх эрчим хүчний техник, технологи, нэгдсэн сүлжээнд худалдах үнийн саналаар өрсөлдөхүйц байх;

5.3.9.в.ил тод, шударга, өрсөлдөх тэгш боломжтой байх.”

3/5 дугаар зүйлийн 5.6.5 дахь заалт:

“5.6.5.хэрэглэгчийн сэргээгдэх эрчим хүчний үүсгүүрээс үйлдвэрлэсэн цахилгааны түгээх сүлжээнд нийлүүлэх үнэ, тарифыг жил бүр хянаж, тогтоох.”

4/11 дүгээр зүйлийн 11.8 дахь хэсэг:

“11.8.Энэ хуулийн 11.1 дэх хэсэг цахилгаан экспортлох үйл ажиллагаанд хамаарахгүй.”

2 дугаар зүйл.Сэргээгдэх эрчим хүчний тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1 дэх хэсгийн “байгаа” гэсний дараа “иргэн,” гэж, 10 дугаар зүйлийн 10.2 дахь хэсгийн “хугацаа,” гэсний дараа “төсөл хэрэгжүүлэх баталгаа,” гэж тус тус нэмсүгэй.

3 дугаар зүйл.Сэргээгдэх эрчим хүчний тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.8 дахь заалтын “3.1.13” гэснийг “3.1.19” гэж, 5 дугаар зүйлийн 5.3.5 дахь заалтын “эх үүсвэрээс” гэснийг “үүсгүүрээс” гэж, мөн зүйлийн 5.6.2 дахь заалтын “дамжуулагчтай” гэснийг “Диспетчерийн үндэсний төвтэй” гэж, 8 дугаар зүйлийн гарчгийн “Дамжуулагчийн” гэснийг “Диспетчерийн үндэсний төвийн” гэж, мөн зүйлийн 8.1 дэх хэсгийн “Дамжуулагч” гэснийг “Диспетчерийн үндэсний төв” гэж, мөн зүйлийн 8.1.2 дахь заалтын “холбох,” гэснийг “холбохоос бусад” гэж, 10 дугаар зүйлийн 10.1 дэх хэсгийн “дамжуулагчийн” гэснийг “Диспетчерийн үндэсний төвийн” гэж, 11 дүгээр зүйлийн 11.1.1 дэх заалтын “0.08-0.095 ам.доллар” гэснийг “0.085 ам.доллар хүртэл” гэж, мөн зүйлийн 11.1.3 дахь заалтын “0.15-0.18 ам.доллар” гэснийг “0.12 ам.доллар хүртэл” гэж, мөн зүйлийн 11.4 дэх хэсгийн “бие даасан үүсгүүрээр үйлдвэрлэж” гэснийг “хэрэглэгчийн сэргээгдэх эрчим хүчний үүсгүүрээс үйлдвэрлэж, түгээх сүлжээнд” гэж, мөн зүйлийн 11.5 дахь хэсгийн “газар” гэснийг “хороо” гэж тус тус өөрчилсүгэй.

4 дүгээр зүйл.Сэргээгдэх эрчим хүчний тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.5 дахь хэсгийн, 11.7 дахь хэсгийн “, 11.3” гэснийг тус тус хассугай.

5 дугаар зүйл.Сэргээгдэх эрчим хүчний тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.3 дахь хэсгийг хүчингүй болсонд тооцсугай.

6 дугаар зүйл.Энэ хуулийг 2019 оны 06 дугаар сарын 06-ны өдрөөс эхэлж дагаж мөрдөнө.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Г.ЗАНДАНШАТАР

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2019 оны 05 дугаар
сарын 24-ний өдөр

Дугаар 52

Улаанбаатар
хот

**“Улаанбаатар төмөр зам” нийгэмлэгийн
талаар авах зарим арга хэмжээний тухай**

Татварын ерөнхий хуулийн 2 дугаар зүйлийн 2.2 дахь хэсэг, Өрийн удирдлагын тухай хуулийн 32 дугаар зүйлийн 32.3 дахь хэсгийг үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

1.Онцгой албан татвараас чөлөөлөх тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хууль баталсантай холбогдуулан Монгол-Оросын хувь нийлүүлсэн “Улаанбаатар төмөр зам” нийгэмлэгийн 1998 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс өөрийн хэрэгцээнд зориулан импортоор оруулсан дизелийн түлшний онцгой албан татварт төлсөн 73.8 тэрбум /далан гурван тэрбум найман зуун сая/ төгрөгийг Японы Олон улсын хамтын ажиллагааны банкаас төмөр замын тээврийг сэргээн сайжруулахад зориулж олгосон “МОН-П1”, “МОН-П2” хөнгөлөлттэй зээлийн гэрээний дагуу тооцсон алданги, зээлийн үндсэн болон хүүгийн төлбөрөөс суутган тооцсугай.

2.Энэ тогтоолыг 2020 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдсүгэй.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Г.ЗАНДАНШАТАР

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2019 оны 05 дугаар
сарын 31-ний өдөр

Дугаар 56

Улаанбаатар
хот

**Төрийн аудитын байгууллагын албан хаагчийн албан
тушаалын цалингийн хэмжээг тогтоох тухай**

Төрийн аудитын тухай хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.11 дэх хэсэг, 14 дүгээр зүйлийн 14.4 дэх хэсгийг үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

1.Төрийн аудитын байгууллагын албан хаагчийн албан тушаалын цалингийн хэмжээг хавсралтаар тогтоосугай.

2.Энэ тогтоолыг 2020 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдсүгэй.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Г.ЗАНДАНШАТАР

Монгол Улсын Их Хурлын 2019 оны
56 дугаар тогтоолын хавсралт

**ТӨРИЙН АУДИТЫН БАЙГУУЛЛАГЫН АЛБАН ХААГЧИЙН
АЛБАН ТУШААЛЫН ЦАЛИНГИЙН ХЭМЖЭЭ**

д/д	Албан тушаал	Албан тушаалын сарын цалингийн хэмжээ /төгрөгөөр/
1	Монгол Улсын Ерөнхий аудитор	1 879 350
2	Монгол Улсын Ерөнхий аудиторовын орлогч	1 768 000
3	Үндэсний аудитын газрын Тамгын газрын дарга	1 683 000
4	Үндэсний аудитын газрын Төрөлжсөн аудитын газрын захирал	1 657 500
5	Үндэсний аудитын газрын аудитын менежер, хэлтэс, албаны дарга	1 572 500
6	Үндэсний аудитын газрын ахлах аудитор, ахлах шинжээч	1 530 000
7	Үндэсний аудитын газрын аудитор, шинжээч	1 487 500
8	Орон нутаг дахь Төрийн аудитын газрын дарга	1 572 500
9	Орон нутаг дахь Төрийн аудитын газрын аудитын менежер, хэлтсийн дарга	1 530 000
10	Орон нутаг дахь Төрийн аудитын газрын аудитын ахлах аудитор, ахлах шинжээч	1 487 500
11	Орон нутаг дахь Төрийн аудитын газрын аудитын аудитор, шинжээч	1 445 000

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2019 оны 05 дугаар
сарын 31-ний өдөр

Дугаар 57

Улаанбаатар
хот

Зарим албан тушаалтны цалингийн хэмжээг тогтоох тухай

Төрийн албаны тухай хуулийн 57 дугаар зүйлийн 57.4 дэх хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 43 дугаар зүйлийн 43.1 дэх хэсгийг үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлаас **ТОГТООХ** нь:

1.Төрийн албаны тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.1.11 дэх заалт, 11.2 дахь хэсэгт заасан улс төрийн албан тушаал, 13 дугаар зүйлийн 13.1.6 дахь заалтад заасан шүүхийн шинжилгээний байгууллагын шинжээч, мэргэжилтнийг хүснэгтэд зааснаар адилтган үзэж, тэдгээрийн сарын үндсэн цалинг адил байхаар тогтоосугай:

д/д	Улс төрийн болон төрийн тусгай албан тушаал	Адилтгах албан тушаал
1	Улсын Их Хурал дахь нам, эвслийн бүлгийн ажлын албаны дарга	Улсын Их Хурлын Тамгын газрын нарийн бичгийн дарга
2	Улсын Их Хурал дахь нам, эвслийн бүлгийн ажлын албаны зөвлөх	Улсын Их Хурлын Тамгын газрын зөвлөх, ахлах референт
3	Улсын Их Хурал дахь нам, эвслийн бүлгийн ажлын албаны ахлах референт	
4	Улсын Их Хурал дахь нам, эвслийн бүлгийн ажлын албаны референт	Улсын Их Хурлын Тамгын газрын референт
5	Сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын дарга	Сум, дүүргийн Засаг дарга
6	Шүүхийн шинжилгээний байгууллагын шинжээч, мэргэжилтэн	Цагдаагийн байгууллагын офицер, ахлагч

2.Энэ тогтоолыг баталсантай холбогдуулан “Төрийн захиргааны албан тушаалын зэрэглэлд адилтгах тухай” Монгол Улсын Их Хурлын 1995 оны 07 дугаар сарын 03-ны өдрийн 63 дугаар тогтоолыг хүчингүй болсонд тооцсугай.

3.Энэ тогтоолыг 2019 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдсүгэй.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Г.ЗАНДАНШАТАР

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2019 оны 06 дугаар
сарын 06-ны өдөр

Дугаар 58

Улаанбаатар
хот

Үндсэн хуулийн цэцийн гишүүнээр томилох тухай

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Жаран тавдугаар зүйлийн 1, 2 дахь хэсэг, Монгол Улсын Үндсэн хуулийн цэцийн тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, 4 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 40 дүгээр зүйлийн 40.2 дахь хэсгийг үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

1.Монгол Улсын Их Хурлын санал болгосноор Гунгаагийн Баясгаланг Монгол Улсын Үндсэн хуулийн цэцийн гишүүнээр томилсугай.

2.Энэ тогтоолыг 2019 оны 06 дугаар сарын 06-ны өдрөөс эхлэн дагаж мөрдсүгэй.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Г.ЗАНДАНШАТАР

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2019 оны 06 дугаар
сарын 06-ны өдөр

Дугаар 59

Улаанбаатар
хот

Үндсэн хуулийн цэцийн гишүүнээс чөлөөлөх тухай

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Жаран тавдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, Монгол Улсын Үндсэн хуулийн цэцийн тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 3 дахь хэсгийг үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

1.Бүрэн эрхийн хугацаа нь дуусгавар болсон тул Дондовын Ганзоригийг Монгол Улсын Үндсэн хуулийн цэцийн гишүүнээс чөлөөлсүгэй.

2.Энэ тогтоолыг 2019 оны 06 дугаар сарын 06-ны өдрөөс эхлэн дагаж мөрдсүгэй.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Г.ЗАНДАНШАТАР

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2019 оны 06 дугаар
сарын 06-ны өдөр

Дугаар 62

Улаанбаатар
хот

Монгол Улс дахь хүний эрх, эрх чөлөөний байдлын талаарх 18 дахь илтгэлийг хэлэлцсэнтэй холбогдуулан авах арга хэмжээний тухай

Монгол Улс дахь хүний эрх, эрх чөлөөний байдлын талаарх Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын 18 дахь илтгэлийг хэлэлцээд Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 47 дугаар зүйлийн 47.7 дахь хэсэгт заасныг үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

1. Монгол Улс дахь хүний эрх, эрх чөлөөг хангах, хамгаалах чиглэлээр дараах асуудалд анхаарал хандуулж, холбогдох арга хэмжээг авч ажиллахыг Монгол Улсын Засгийн газар /У.Хүрэлсүх/-т даалгасгай:

1/Эрүүдэн шүүх, бусад хэлбэрээр хэрцгий хүнлэг бусаар хүний нэр төрийг доромжлон харьцахаас урьдчилан сэргийлэх талаар:

а/“Эрүүдэн шүүх, бусад хэлбэрээр хэрцгий хүнлэг бусаар буюу хүний нэр төрийг доромжлон харьцахын эсрэг конвенц”, “Эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүнлэг бусаар буюу хүний нэр төрийг доромжлон харьцаж, шийтгэхийн эсрэг Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын конвенцийн нэмэлт протокол”-ын хэрэгжилтэд хяналт тавьж, эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний байгууллага байгуулах эсэх асуудлыг судалж танилцуулах;

б/хүний эрх, шударга ёсыг хангах хууль хяналтын байгууллагын алба хаагчид хууль тогтоомжоор олгосон эрхээ хэтрүүлж, иргэдийн эрх, эрх чөлөөг зөрчсөн гэмт хэргийн шинжтэй гомдол, мэдээллийг хараат бусаар мөрдөн шалгах үйл ажиллагаа явуулах бие даасан байгууллага байгуулах эсэх асуудлыг судалж танилцуулах;

в/эрүү шүүлтээс ангид байх эрх, эрүүдэн шүүхээс урьдчилан сэргийлэх сургалтыг шүүх, прокурор, хууль сахиулах байгууллагын давтан сургалтын хөтөлбөр, төлөвлөгөөнд тусгаж, сургалтыг тогтмолжуулах, хүний эрхийн чиглэлээр сургалтад тогтмол хамруулах;

г/хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны явцад хэрэг хүлээлгэх, мэдүүлэг авах зорилгоор сэтгэл санаа, бие махбодод нь дарамт учруулах, хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтын ажиллагааны явцад хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчиж байгаа байдлыг таслан зогсоож, хохирлыг

нөхөн төлүүлэх, зөрчил гаргасан алба хаагчид хуулийн хариуцлага хүлээлгэх;

д/хууль хяналтын байгууллагаас хууль зөрчин гэмт хэрэг тулган хүлээлгэх зорилгоор эрүүдэн шүүсэн нөхцөл байдал тогтоогдсон тул С.Зориг агсны амь насыг бүрэлгэсэн хэрэгт ял эдэлж байгаа иргэдийн эрхийг хангах талаар хуулийн хүрээнд яаралтай арга хэмжээг авах;

е/цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээг хууль, журмын дагуу хэрэгжүүлж байгаад хяналт, шалгалт хийх.

2/Хүүхдийн эрх, хүүхэд хамгааллын талаар:

а/хүүхдийн эсрэг гэмт хэрэг, хүүхдийн бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийн хохирогч хүүхдийн сэтгэл санааны гэм хорыг үнэлэх, тооцох аргачлалыг боловсруулж хэрэгжүүлэх;

б/аливаа хэлбэрийн хүчирхийллийн хохирогч болсон хүүхдэд үзүүлэх нийгэм, сэтгэлзүйн нөхөн сэргээх шинэ төрлийн үйлчилгээг олон улсын жишигт нийцүүлэн бий болгох;

в/хүүхдийн эсрэг гэмт хэрэг, хүүхдийн бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийн хохирогчийн нийгэм, сэтгэлзүйн нөхөн сэргээх үйлчилгээнд гарч байгаа зардлыг төр бүрэн хариуцдаг байх, хохирогчийг дэмжих сан байгуулахад анхаарах;

г/хүүхдийн бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдал, аливаа хэлбэрийн хүчирхийллийг үл тэвчих хандлага, мэдээллийн талаарх сургалтыг хүүхдийн нас, бие, сэтгэхүйн онцлогт тохируулан явуулах;

д/сургуулийн орчинд үйлдэгдэж байгаа хүүхдийн эрхийн зөрчил, ялгаварлан гадуурхалт, цахим орчны нөлөө, хүчирхийллийг бууруулах чиглэлээр авч хэрэгжүүлж байгаа арга хэмжээний чанар, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх ажлыг зохион байгуулах;

е/үндэстний болон хэлний цөөнх хүүхдийн төрийн албан ёсны хэлээр сурч боловсрох эрхийг хангах, сүм, хийдэд шавилан сууж байгаа хүүхэд, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд, унаач хүүхэд, мал маллаж байгаа хүүхдийн сурч боловсрох эрхийг хангасан бодлого, үйл ажиллагаа, зарцуулагдах төсөв хөрөнгийг нэн тэргүүнд шийдвэрлэх;

ж/эцэг, эхийн хараа хяналтаас гадуурх хүүхэд, түүнчлэн сургуульд сурах зорилгоор эцэг, эхээсээ тусдаа амьдарч байгаа

болон сургуулийн дотуур байранд амьдарч байгаа хүүхдэд хяналт тавих тогтолцоог боловсронгуй болгож, эрх нь зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлэх ажлыг тогтмол зохион байгуулах талаар холбогдох байгууллагад үүрэг, чиглэл өгч, хэрэгжилтийг хангуулах;

з/хүүхдийн бэлгийн эрүүл мэнд, бэлгийн замын халдварт өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх үзлэгийг ерөнхий боловсролын сургуулийн түвшинд үр дүнтэй зохион байгуулах арга замыг тодорхойлж, хүүхдийн нууцыг чанд хадгалдаг, итгэлийг нь хүлээдэг тогтолцоог сургуульд бүрдүүлэх;

и/эмнэлгийн стандарт, шаардлага хангаагүй нөхцөлд нууцаар үр хөндөх, хяналтгүйгээр үр зулбуулах эм зардаг байдлыг илрүүлж, таслан зогсоох, хариуцлага хүлээлгэх тодорхой арга хэмжээг авах;

к/гэмт хэрэг, зөрчлийн хохирогч болсонтой холбоотой хүүхэд сэтгэлзүйн гүн хямралд орж, улмаар амиа хорлох байдалд хүрч байгааг онцгойлон анхаарч гэмт хэрэг, зөрчлийн хохирогчийн мэдээллийг олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр мэдээлдэггүй байх арга хэмжээг авах;

л/олон нийтийн арга хэмжээ, үйлчилгээн дэх хүүхэд хамгааллын тогтолцоог урлаг, соёл, спортын байгууллага, аж ахуйн нэгжийн оролцоотойгоор бий болгож, хяналтыг сайжруулан хүүхдийн эрх зөрчигдөх явдлаас урьдчилан сэргийлэх;

м/Хүүхдийн эрхийн тухай, Хүүхэд хамгааллын тухай, Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай, Зөрчлийн тухай, Эрүүгийн хууль тогтоомжийг олон нийтэд ойлгомжтой хэлбэрээр сурталчлах, хүүхдийн эрх, хүүхдийн бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдалтай холбоотой өөрчлөлтийг боловсруулж Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх.

3/Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийн талаар:

а/эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах, орчны бохирдол, байгалийн тэнцэл алдагдахаас хамгаалуулах эрх, агаар, ус, хөрсний бохирдлыг арилгах, хот, суурин газрыг дахин хөгжүүлэх, дэд бүтцийн чиглэлээр баталсан хууль тогтоомжийн хэрэгжилтэд дүн шинжилгээ хийж, зохих арга хэмжээг авах;

б/ашигт малтмал хайх, ашиглах явцад эвдэрсэн газрыг нөхөн сэргээх стандартын дагуу хүний аюулгүй байдал болон хүрээлэн байгаа орчинд үзүүлдэг сөрөг нөлөөллийг багасгаж, уул уурхайн

хаалт, нөхөн сэргээлтийн ажлыг олон улсын жишигт нийцүүлэх, эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгох;

в/Улаанбаатар хотын агаар, ус, хөрсний бохирдлыг арилгах, хот, суурин газрыг дахин хөгжүүлэх, дэд бүтцийн чиглэлээр баталсан хууль тогтоомжийг нэг мөр хэрэгжүүлэх;

г/цэвэр усны түгээлт, хэрэглээнд хэмнэлтийн горимыг баримтлах, үйлдвэрлэлийн хэрэгцээнд саарал ус ашиглах дэвшилтэт технологийг нэвтрүүлэх асуудлыг зохицуулсан бодлого, эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх;

д/хот төлөвлөлтийн төсөл, хөтөлбөрийн хүрээнд газраа чөлөөлж, үл хөдлөх эд хөрөнгөгүй болж хохирсон иргэдийн хохирлыг нэн даруй барагдуулах арга хэмжээг авах;

е/газар чөлөөлж, үл хөдлөх эд хөрөнгийг буулгахад гэрээгээр хүлээсэн үүргээ биелүүлээгүй тохиолдолд хохирлыг төрийн болон аж ахуйн нэгж, байгууллага бүрэн хариуцдаг байх эрх зүйн зохицуулалтыг бий болгох;

ж/Монгол Улсын үндэсний болон хүнсний аюулгүй байдлыг хамгаалах чиглэлээр хилийн боомтуудад орчин үеийн иж бүрэн тоног төхөөрөмжөөр тоноглогдсон лаборатори байгуулж, хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх санхүүжилтийг шийдвэрлэх, шаардлага хангаагүй хүнс, хүнсний түүхий эдийг улсын хилээр нэвтрүүлэх явдлыг таслан зогсоох.

4/Хөгжлийн бэрхшээлтэй эмэгтэйчүүдийн бэлгийн болон нөхөн үржихүйн эрүүл мэндийн талаар:

а/эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын дэргэд хөгжлийн бэрхшээлтэй эмэгтэйчүүдэд зориулсан эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний мэдээллийн нэгдсэн санг бий болгох, мэдээлэл тогтмол цуглуулах тогтолцоог ажиллуулах, судалгаа, мэдээллийг шийдвэр гаргахад ашиглах;

б/эмнэлгийн мэргэжилтэн, нийгмийн ажилтны сургалтын хөтөлбөрийн багцад хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай сургалтыг оруулж, үе шаттайгаар зохион байгуулах;

в/аймаг, нийслэлийн эрүүл мэндийн байгууллагуудад нөхөн үржихүйн зөвлөгөө, мэдээллийг бүх хүнд хүртээмжтэй хүргэх нөхцөлийг бүрдүүлэх, нөхөн үржихүйн кабинет, төрөх

тасгуудыг хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хэрэгцээнд нийцүүлэн тохирох хэрэглэгдэхүүнээр хангах;

г/эрүүл мэндийн салбарт мөрдөгдөж байгаа дүрэм, журамд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийж, Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хууль, конвенцид заасан зохицуулалттай нийцүүлэх.

5/Хүний эрхийн боловсрол, сургалтыг дэмжих талаар:

а/боловсролын салбарын бодлогын баримт бичгүүдийг боловсруулах, хэрэгжүүлэх, үнэлэхдээ Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Хүний эрхийн боловсролын Дэлхийн хөтөлбөр болон “Эх дэлхийгээ шинэчилье: 2030 он хүртэлх Тогтвортой Хөгжлийн Хөтөлбөр”-ийн зорилго, зорилт, шалгуур үзүүлэлтийг харгалзан үздэг байх;

б/хүний эрх, эрх чөлөөг хүндэтгэх, хүний эрхийн соёлыг төлөвшүүлэх зорилгыг бүх шатны боловсролын хичээлийн хөтөлбөрт тусгах;

в/дээд болон мэргэжлийн боловсролын сургалтын байгууллагын магадлан итгэмжлэх шалгуур үзүүлэлт, шаардлагад хүний эрхийн боловсролын асуудлыг тусгах, хэрэгжилтэд хяналт тавих;

г/хууль, эрх зүйн сургалттай их, дээд сургуулийн сургалтын хөтөлбөрт “Хүний эрх” хичээлийг заавал судлан үзэхээр тусгаж, багш бэлтгэж, мэргэшүүлэх, тогтвортой ажиллуулахыг дэмжих.

6/Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Хүний эрхийн Зөвлөлөөс өгсөн зөвлөмжийн хэрэгжилтийн асуудлаар:

а/Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Хүний эрхийн Зөвлөлийн зөвлөмжийн биелэлтийн мэдээллийн нэгдсэн сантай болох;

б/хүний эрхийн олон улсын гэрээний албан ёсны орчуулгын чанарыг сайжруулах, үндэсний хууль тогтоомж, хүний эрхийн олон улсын гэрээний нэр томъёог нэг мөр болгох.

7/Бусад асуудлаар

а/хүний эрх, эрх чөлөөг хамгаалах, хангах, хянан шалгах, холбогдох дүгнэлт гаргах, хариуцлага тооцох зэрэг асуудлаар Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын эрх хэмжээг нэмэгдүүлэх, ажиллах эрх зүйн орчныг сайжруулах чиглэлд Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын тухай хуулийг шинэчлэн найруулж, өргөн мэдүүлэх;

б/Жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийж Жендэрийн үндэсний хорооны үйл ажиллагааг идэвхжүүлэх, хариуцлагыг сайжруулж, гишүүдийн ажил үүргийн хуваарийг нарийвчлан тодорхойлж, холбогдох зардал, төсвийн асуудлыг шийдвэрлэх;

в/онцгой байдлын алба хаагчийн ажиллах орчин нөхцөл, хөдөлмөрийн аятай нөхцөлөөр хангах, амь нас, эрүүл мэндийг болзошгүй эрсдэлээс хамгаалах үүднээс аврах ажиллагааны багаж хэрэгсэл, тоног төхөөрөмж, тусгай зориулалтын хувцас, хэрэгслээр хангахад шаардагдах санхүүжилтийг шийдвэрлэх, албан үүргээ гүйцэтгэх явцад эрүүл мэнд нь хохирсон бол нэг удаагийн тусламж олгохоос гадна амь насны даатгалыг нэмэгдүүлэх, эрүүл мэндээ нөхөн сэргээхэд нь шаардлагатай эмчилгээ, оношилгооны зардлыг төрөөс бүрэн хариуцдаг болох эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх;

г/уул уурхайн салбарт ажиллагсдыг осол гэмтэл, өвчлөлөөс урьдчилан сэргийлэх, эмнэлгийн тусламжийн чанар, хүртээмжийг сайжруулах, ажлын байрны аюулгүй байдлыг хангахад чиглэгдсэн арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх;

д/гэмт хэргийн улмаас учирсан эдийн бүс хохирлыг мөнгөн дүнгээр үнэлэх, тооцох аргачлалыг бий болгож, холбогдох хууль тогтоомжид нэмэлт, өөрчлөлт оруулах;

е/ажиллах нөхцөл, боломжоор барьцаалан дарамтлах, байгууллага, ажил олгогч ажлын байран дахь бэлгийн дарамтаас урьдчилан сэргийлэх хэм хэмжээг дотоод журамдаа тусгах, хэрэгжүүлээгүй, эсхүл журмаа зөрчсөн хүн, хуулийн этгээдэд хариуцлага тооцох зохицуулалтыг Эрүүгийн хууль болон Зөрчлийн тухай хуульд тусгах асуудлыг судлах.

2.Энэ тогтоолын хэрэгжилтийг хангах нарийвчилсан төлөвлөгөө гаргаж, биелэлтийг 2020 оны 1 дүгээр улиралд багтаан Монгол Улсын Их Хурлын Хууль зүйн байнгын хорооны хуралдаанаар хэлэлцүүлэхийг Монгол Улсын Засгийн газар /У.Хүрэлсүх/-т даалгасугай.

3.Тогтоолын биелэлтэд хяналт тавьж ажиллахыг Монгол Улсын Их Хурлын Хууль зүйн байнгын хороо /Ш.Раднаасэд/-нд даалгасугай.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Г.ЗАНДАНШАТАР

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2019 оны 06 дугаар
сарын 06-ны өдөр

Дугаар 63

Улаанбаатар
хот

Цалингийн хэмжээ тогтоох итгэлцүүр батлах тухай

Төрийн албаны тухай хуулийн 57 дугаар зүйлийн 57.9, 57.10 дахь хэсэг, Төрийн аудитын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.4 дэх хэсэг, Авлигын эсрэг хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.6 дахь хэсэг, Прокурорын тухай хуулийн 59 дүгээр зүйлийн 59.3 дахь хэсэг, Монгол Улсын шүүхийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.7 дахь хэсэг, Монгол Улсын Үндсэн хуулийн цэцийн тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.3 дахь хэсгийг үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

1.Үндсэн хуулийн цэцийн дарга, гишүүн, Улсын дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгч, шүүгч, Улсын Ерөнхий прокурор, түүний орлогч, Авлигатай тэмцэх газрын дарга, дэд дарга, Төрийн аудитын байгууллагын дарга, дэд даргаас бусад төрийн өндөр албан тушаалтны зэрэг зиндаа, түүнтэй адилтгах төрийн албан тушаалтны зэрэглэлд хамаарах албан тушаалтны цалингийн хэмжээ тогтоох итгэлцүүрийг хавсралтаар баталсугай.

2.Энэ тогтоолыг баталсантай холбогдуулан “Цалингийн хэмжээ тогтоох итгэлцүүр батлах тухай” Улсын Их Хурлын 2011 оны 6 дугаар сарын 17-ны өдрийн 36 дугаар тогтоолыг хүчингүй болсонд тооцсугай.

3.Энэ тогтоолыг 2019 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдсүгэй.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Г.ЗАНДАНШАТАР

Монгол Улсын Их Хурлын 2019 оны
63 дугаар тогтоолын хавсралт

**ТӨРИЙН ӨНДӨР АЛБАН ТУШААЛТНЫ ЗЭРЭГ ЗИНДАА, ТҮҮНТЭЙ
АДИЛТГАХ ТӨРИЙН АЛБАН ТУШААЛТНЫ ЗЭРЭГЛЭЛД
ХАМААРАХ АЛБАН ТУШААЛТНЫ ЦАЛИНГИЙН
ХЭМЖЭЭ ТОГТООХ ИТГЭЛЦҮҮР**

	Албан тушаалын зэрэг зиндаа, адилтгах албан тушаалын зэрэглэл	Албан тушаалын сарын цалингийн итгэлцүүр
1	ТӨ-I	2.68
2	ТӨ-II	2.02
3	ТӨ-III	1.55
4	ТӨ-IV, ТӨ- IYA	1.49
5	ТӨ-V, ТӨ- YA	1.38
6	ТӨ-VI, ТӨ- YIA	1.32
7	Яамны төрийн нарийн бичгийн даргын албан тушаалын сарын цалингийн хамгийн өндөр шатлал	1.00

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2019 оны 06 дугаар
сарын 12-ны өдөр

Дугаар 64

Улаанбаатар
хот

Ерөнхийлөгчийн хоригийн тухай

Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 31 дүгээр зүйлийн 31.1 дэх хэсгийг үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

1.Улсын Их Хурлаас 2019 оны 05 дугаар сарын 09-ний өдөр баталсан Захиргааны ерөнхий хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуульд бүхэлд нь тавьсан Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн хоригийг хүлээж авсугай.

2.Энэ тогтоолыг 2019 оны 06 дугаар сарын 12-ны өдрөөс эхлэн дагаж мөрдсүгэй.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Г.ЗАНДАНШАТАР

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2019 оны 06 дугаар
сарын 12-ны өдөр

Дугаар 65

Улаанбаатар
хот

Байнгын хорооны даргыг сонгох, чөлөөлөх тухай

Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 22 дугаар зүйлийн 22.3, 22.4 дэх хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 15 дугаар зүйлийн 15.1, 15.2 дахь хэсгийг үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

1. Монгол Улсын Их Хурлын Төрийн байгуулалтын байнгын хорооны даргаар Улсын Их Хурлын гишүүн Сандагийн Бямбацогт, Хууль зүйн байнгын хорооны даргаар Улсын Их Хурлын гишүүн Хишгээгийн Нямбаатар нарыг тус тус сонгосугай.

2. Улсын Их Хурлын гишүүн Данзангийн Лүндээжанцанг Төрийн байгуулалтын байнгын хорооны даргын, Улсын Их Хурлын гишүүн Шатарбалын Раднаасэдийг Хууль зүйн байнгын хорооны даргын үүрэгт ажлаас тус тус чөлөөлсүгэй.

3. Энэ тогтоолыг 2019 оны 06 дугаар сарын 12-ны өдрөөс эхлэн дагаж мөрдсүгэй.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Г.ЗАНДАНШАТАР

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2019 оны 06 дугаар
сарын 12-ны өдөр

Дугаар 66

Улаанбаатар
хот

Үндсэн хуулийн цэцийн 2019 оны 02 дугаар дүгнэлтийн тухай

Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 32 дугаар зүйлийн 32.3.3 дахь заалтыг үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

1. “Монгол Улсын Их Хурлаас 2015 оны 12 дугаар сарын 25-ны өдөр баталсан Сонгуулийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1 дэх хэсгийн “Санал авах өдрөөс 180-аас доошгүй хоногийн өмнө Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлсэн нам Улсын Их Хурлын сонгуульд оролцож, нэр дэвшүүлэх эрхтэй.”, 12.3 дахь хэсгийн “Эвсэлд нэгдсэн бүх нам санал авах өдрөөс 180-аас доошгүй хоногийн өмнө Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлсэн байх

шаардлагыг хангасан байна.” гэсэн заалт, Монгол Улсын Их Хурлын 2019 оны 2 дугаар сарын 02-ны өдрийн “Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн 42 дугаар тойрогт нөхөн сонгууль товлон зарлах, санал авах өдрийг тогтоох тухай” 22 дугаар тогтоол нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Нэгдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Ардчилсан ёс, шударга ёс, тэгш байдал ... хууль дээдлэх нь төрийн үйл ажиллагааны үндсэн зарчим мөн.”, Арван зургадугаар зүйлд “Монгол Улсын иргэн дараахь үндсэн эрх, эрх чөлөөг баталгаатай эдэлнэ:” гээд мөн зүйлийн 9 дэх заалтад “... Төрийн байгууллагад сонгох, сонгогдох эрхтэй. ...”, мөн зүйлийн 10 дахь заалтад “... Аль нэгэн нам, олон нийтийн бусад байгууллагад эвлэлдэн нэгдсэний төлөө болон гишүүний нь хувьд хүнийг ялгаварлан гадуурхах ...-ыг хориглоно. ...”, Арван есдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц ... хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх ...”, Далдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Үндсэн хуульд хууль, ... төрийн байгууллагын бусад шийдвэр, нийт байгууллага, иргэний үйл ажиллагаа бүрнээ нийцсэн байвал зохино.” гэснийг зөрчсөн байна.” гэсэн Монгол Улсын Үндсэн хуулийн цэцийн 2019 оны 05 дугаар сарын 27-ны өдрийн 02 дугаар дүгнэлтийг хүлээн зөвшөөрөх боломжгүй гэж үзсүгэй.

2.“Монгол Улсын Их Хурлын 2019 оны 02 дугаар сарын 02-ны өдрийн “Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн 42 дугаар тойргийн нөхөн сонгуулийн зардлын хэмжээг батлах тухай” 23 дугаар тогтоолын 2 дахь заалтад “Энэ тогтоолын 1 дэх заалтад заасан улсын төсвөөс санхүүжүүлэх зардлыг Засгийн газрын нөөц сангаас гаргахыг Монгол Улсын Засгийн газар /У.Хүрэлсүх/-т даалгасугай.” гэсэн нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Нэгдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт “... хууль дээдлэх нь төрийн үйл ажиллагааны үндсэн зарчим мөн.” гэснийг зөрчсөн байна.” гэсэн Монгол Улсын Үндсэн хуулийн цэцийн 2019 оны 05 дугаар сарын 27-ны өдрийн 02 дугаар дүгнэлтийг хүлээн зөвшөөрөх боломжгүй гэж үзсүгэй.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Г.ЗАНДАНШАТАР

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2019 оны 06 дугаар
сарын 18-ны өдөр

Дугаар 68

Улаанбаатар
хот

**Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулах нэмэлт,
өөрчлөлтийн төслийг хоёр, гурав дахь хэлэлцүүлэгт
бэлтгэх Ажлын хэсэг байгуулах тухай**

Монгол Улсын Үндсэн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах журмын тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.2 дахь хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 43 дугаар зүйлийн 43.1 дэх хэсгийг үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

1.Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулах нэмэлт, өөрчлөлтийн төслийг хоёр, гурав дахь хэлэлцүүлэгт бэлтгэх үүрэг бүхий Ажлын хэсгийг дараах бүрэлдэхүүнтэйгээр байгуулсугай:

Ажлын хэсгийн ахлагч:

Ө.Энхтүвшин -Улсын Их Хурлын гишүүн

Гишүүд:

Ж.Батзандан -Улсын Их Хурлын гишүүн

Л.Болд -Улсын Их Хурлын гишүүн

С.Бямбацогт -Улсын Их Хурлын гишүүн

Д.Лүндээжанцан -Улсын Их Хурлын гишүүн

Ж.Мөнхбат -Улсын Их Хурлын гишүүн

Ц.Мөнх-Оргил -Улсын Их Хурлын гишүүн

Х.Нямбаатар -Улсын Их Хурлын гишүүн

Д.Оюунхорол -Улсын Их Хурлын гишүүн

Л.Оюун-Эрдэнэ -Улсын Их Хурлын гишүүн

Я.Санжмятав -Улсын Их Хурлын гишүүн

Г.Солтан -Улсын Их Хурлын гишүүн

Д.Тогтохсүрэн -Улсын Их Хурлын гишүүн

Д.Эрдэнэбат -Улсын Их Хурлын гишүүн

2.Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулах нэмэлт, өөрчлөлтийн төслийн эхийг баригчаар Улсын Их Хурлын гишүүн Д.Лүндээжанцанг томилсугай.

3.Ажлын хэсэгт мэргэжил, арга зүйн туслалцаа үзүүлэх ажлын дэд хэсгийг хавсралтаар баталсугай.

4.Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулах нэмэлт, өөрчлөлтийн төслийн хоёр, гурав дахь хэлэлцүүлгийн бэлтгэлийг төлөвлөгөөнд заасан хугацаанд хангаж ажиллахыг Ажлын хэсэг /Ө.Энхтүвшин/-т даалгасугай.

5.Энэ тогтоолыг 2019 оны 06 дугаар сарын 18-ны өдрөөс эхлэн дагаж мөрдсүгэй.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Г.ЗАНДАНШАТАР

Монгол Улсын Их Хурлын 2019 оны
68 дугаар тогтоолын хавсралт

Ажлын дэд хэсэг байгуулах тухай

Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулах нэмэлт, өөрчлөлтийн төслийг хоёр, гурав дахь хэлэлцүүлэгт бэлтгэх ажлын хэсэгт мэргэжил, арга зүйн туслалцаа үзүүлэх ажлын дэд хэсгийг дараах бүрэлдэхүүнтэйгээр байгуулсугай:

Дэд ажлын хэсгийн ахлагч:

Л.Өлзийсайхан -Улсын Их Хурлын Тамгын газрын
Ерөнхий нарийн бичгийн дарга

1.Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулах нэмэлт, өөрчлөлтийн төслийн эхийг баригчийг мэдээлэл, мэргэжил, арга зүйн туслалцаагаар хангах дэд хэсэг:

Ахлагч:

Д.Амгалан -Улсын Их Хурлын Тамгын газрын
Хууль, эрх зүйн асуудал хариуцсан
нарийн бичгийн дарга

Нарийн бичгийн дарга:

Ц.Болормаа -Улсын Их Хурлын Тамгын газрын
Хууль, эрх зүйн хэлтсийн зөвлөх

Б.Золбоо -Улсын Их Хурлын Тамгын газрын
Хууль, эрх зүйн хэлтсийн референт

Гишүүд:

Н.Батбаяр -Ардын Их Хурлын депутат, Улсын Их
Хурлын гишүүн асан

Ж.Бямбадорж -Улсын Их Хурлын гишүүн асан, Хүний
эрхийн Үндэсний комиссын дарга,
Монгол Улсын гавьяат хуульч

Д.Ламжав -Ардын Их Хурлын депутат, Улсын Бага
Хурлын гишүүн асан

Н.Лувсанжав -Монгол Улсын гавьяат хуульч

Ж.Сүхбаатар -Улсын Их Хурлын гишүүн асан

Ц.Товуусүрэн -Улсын Бага Хурлын гишүүн, Улсын Их Хурлын гишүүн асан

Р.Хатанбаатар -Ардын Их Хурлын депутат, Улсын Бага Хурлын гишүүн асан

2.Парламентын ардчиллыг төлөвшүүлж, ард түмний засаглах эрхийг хангахтай холбоотой нэмэлт, өөрчлөлтийн дэд хэсэг:

Ахлагч:

Р.Хатанбаатар -Ардын Их Хурлын депутат, Улсын Бага Хурлын гишүүн асан

Нарийн бичгийн дарга:

Ш.Хишигсүрэн -Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Хууль, эрх зүйн хэлтсийн ахлах зөвлөх

Ж.Ганчимэг -Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Хууль, эрх зүйн хэлтсийн референт

Гишүүд:

П.Амаржаргал -Хууль зүйн үндэсний хүрээлэнгийн эрдэмтэн нарийн бичгийн дарга, хууль зүйн ухааны доктор

Д.Гангабаатар -Монгол Улсын Их сургуулийн Хууль зүйн сургуулийн дэд профессор, хууль зүйн ухааны доктор

Д.Ламжав -Ардын Их Хурлын депутат, Улсын Бага Хурлын гишүүн асан

Х.Тэмүүжин -Улсын Их Хурлын гишүүн, Хууль зүйн сайд асан

Б.Цогтгэрэл -Монгол Үндэсний Ардчилсан Намын дарга

Ц.Цолмон -Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Ерөнхий нарийн бичгийн дарга асан

3.Гүйцэтгэх эрх мэдлийн хариуцлагыг нэмэгдүүлж, тогтвортой байдлыг хангахтай холбоотой нэмэлт, өөрчлөлтийн хэсэг:

Ахлагч:

Н.Лувсанжав -Монгол Улсын гавьяат хуульч

Нарийн бичгийн дарга:

Ж.Бямбадулам -Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Хууль, эрх зүйн хэлтсийн ахлах зөвлөх

Э.Баттогтох -Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Хууль, эрх зүйн хэлтсийн шинжээч

Гишүүд:

М.Батчимэг -Улсын Их Хурлын гишүүн асан

Л.Лхагвасүрэн -Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Хууль, эрх зүйн хэлтсийн ахлах зөвлөх

О.Машбат -Үндсэн хууль судлаач

Ч.Өнөрбаяр -Монгол Улсын Их сургуулийн Хууль зүйн сургуулийн дэд профессор, хууль зүйн ухааны доктор

Б.Энхбаяр -Хууль зүй, дотоод хэргийн дэд сайд асан

4.Шүүх эрх мэдлийн хариуцлагыг дээшлүүлж, хараат бус байдлыг хангахтай холбоотой нэмэлт, өөрчлөлтийн дэд хэсэг:

Ахлагч:

О.Мөнхсайхан -Монгол Улсын Их сургуулийн Хууль зүйн сургуулийн багш, хууль зүйн ухааны доктор

Нарийн бичгийн дарга:

А.Солонго -Улсын Их Хурлын Тамын газрын Хууль, эрх зүйн хэлтсийн зөвлөх

Б.Золбоо -Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Хууль, эрх зүйн хэлтсийн референт

Гишүүд:

Н.Лүндэндорж	-Шинжлэх ухааны гавьяат зүтгэлтэн, хууль зүйн шинжлэх ухааны доктор, профессор
П.Сайнзориг	-Хууль зүй, дотоод хэргийн яамны Хууль зүйн бодлогын газрын дарга
М.Үнэнбат	-Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Хууль, эрх зүйн хэлтсийн ахлах зөвлөх
Ц.Цогт	-Захиргааны хэргийн давж заалдах шатны шүүхийн шүүгч, хууль зүйн ухааны доктор
Ч.Энхбаатар	-Удирдлагын академийн Эрх зүйн тэнхимийн эрхлэгч, хууль зүйн шинжлэх ухааны доктор, профессор
С.Энхцэцэг	-Хууль зүйн үндэсний хүрээлэнгийн захирал

5.Нутгийн удирдлагын тогтолцоог боловсронгуй болгохтой холбоотой нэмэлт, өөрчлөлтийн дэд хэсэг:

Ахлагч:

Ц.Товуусүрэн	-Улсын Бага Хурлын гишүүн, Улсын Их Хурлын гишүүн асан
--------------	--

Нарийн бичгийн дарга:

Б.Хатантуул	-Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Хууль, эрх зүйн хэлтсийн зөвлөх
Э.Баттогтох	-Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Хууль, эрх зүйн хэлтсийн шинжээч

Гишүүд:

Ц.Батбаатар	-Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Хууль, эрх зүйн хэлтсийн ахлах зөвлөх
А.Бямбажаргал	-Монгол Улсын Их сургуулийн Хууль зүйн сургуулийн эрдэмтэн нарийн бичгийн дарга, профессор, хууль зүйн ухааны доктор

Б.Гүнбилэг	-Хууль зүйн ухааны доктор
Р.Мухийт	-Удирдлагын академийн багш
Д.Сүнжид	-Удирдлагын академийн дэд профессор, хууль зүйн ухааны доктор

6.Томьёоллын ажлын дэд хэсэг:

Ахлагч:

Э.Түвшинжаргал	-Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Хууль, эрх зүйн хэлтсийн дарга
----------------	--

Нарийн бичгийн дарга:

Ж.Бямбадулам	-Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Хууль, эрх зүйн хэлтсийн ахлах зөвлөх
--------------	---

Гишүүд:

Б.Батчимэг	-Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Хууль, эрх зүйн хэлтсийн ахлах зөвлөх
------------	---

Ж.Бямбадорж	-Улсын Их Хурлын гишүүн асан, Хүний эрхийн Үндэсний комиссын дарга, Монгол Улсын гавьяат хуульч
-------------	---

С.Доржханд	-Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Хууль, эрх зүйн хэлтсийн зөвлөх
------------	---

О.Мөнхсайхан	-Монгол Улсын Их сургуулийн Хууль зүйн сургуулийн багш, хууль зүйн ухааны доктор
--------------	--

Д.Энхгэрэл	-Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Хууль, эрх зүйн хэлтсийн ахлах зөвлөх
------------	---

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2019 оны 06 дугаар
сарын 18-ны өдөр

Дугаар 69

Улаанбаатар
хот

Ёс зүйн дэд хорооны бүрэлдэхүүнд өөрчлөлт оруулах тухай

Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.1.7 дахь заалт, 24 дүгээр зүйлийн 24.6 дахь хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.4 дэх хэсгийг үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

1.Улсын Их Хурлын гишүүн Дуламдоржийн Тогтохсүрэнг Ёс зүйн дэд хорооны бүрэлдэхүүнээс чөлөөлж, Улсын Их Хурлын гишүүн Бадмаанямбуугийн Бат-Эрдэнийг Ёс зүйн дэд хорооны гишүүнээр баталсугай.

2.Энэ тогтоолыг 2019 оны 06 дугаар сарын 18-ны өдрөөс эхлэн дагаж мөрдсүгэй.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

Г.ЗАНДАНШАТАР

МОНГОЛ УЛСЫН ҮНДСЭН ХУУЛИЙН ЦЭЦИЙН ДҮГНЭЛТ

2019 оны 5 дугаар
сарын 27-ны өдөр

Дугаар 02

Улаанбаатар
хот

Сонгуулийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1, 12.3 дахь хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын 2018 оны 49 дүгээр тогтоол, 2019 оны 22, 23 дугаар тогтоол Үндсэн хуулийн холбогдох заалтыг зөрчсөн эсэх маргааныг хянан шийдвэрлэсэн тухай

Үндсэн хуулийн цэцийн
хуралдааны танхим 17.00 цаг

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн цэцийн дунд суудлын хуралдааныг Үндсэн хуулийн цэцийн дарга Д.Одбаяр даргалж, гишүүн Н.Чинбат, Д.Солонго /илтгэгч/, Б.Буяндэлгэр, Ц.Нанзаддорж нарын бүрэлдэхүүнтэй, нарийн бичгийн даргаар Ц.Долгормааг оролцуулан Үндсэн хуулийн цэцийн хуралдааны танхимд нээлттэй хийв.

Үндсэн хуулийн цэцийн дунд суудлын хуралдаанд иргэн Г.Нацагдорж, Д.Отгонбат, А.Кадирбек, Д.Ганхуяг, Б.Ууганбаяр нар болон

Монгол Улсын Их Хурлын итгэмжлэгдсэн төлөөлөгч, Улсын Их Хурлын гишүүн Д.Лүндээжанцан, Я.Санжмятав нар оролцов.

Үндсэн хуулийн цэцийн дунд суудлын хуралдаанаар:

- Монгол Улсын Их Хурлын 2018 оны 6 дугаар сарын 14-ний өдрийн “Улсын Их Хурлын гишүүнээс чөлөөлөх тухай” 49 дүгээр тогтоол Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Нэгдүгээр зүйлийн 2, Гуравдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, Арван зургадугаар зүйлийн 9 дэх заалт, Арван есдүгээр зүйлийн 1, Хорин нэгдүгээр зүйлийн 1, 2, Хорин гуравдугаар зүйлийн 1, 2, Хорин есдүгээр зүйлийн 2, 3, Далдугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн зарим зохицуулалтыг;

- Сонгуулийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1, 12.3 дахь хэсэг болон Монгол Улсын Их Хурлын 2019 оны 2 дугаар сарын 02-ны өдрийн “Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн 42 дугаар тойрогт нөхөн сонгууль товлон зарлах, санал авах өдрийг тогтоох тухай” 22 дугаар тогтоол нь Үндсэн хуулийн Нэгдүгээр зүйлийн 2, Тавдугаар зүйлийн 4 дэх хэсэг, Арван зургадугаар зүйлийн 9, 10 дахь заалт, Арван есдүгээр зүйлийн 1, Далдугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн холбогдох заалтыг;

- Монгол Улсын Их Хурлын 2019 оны 2 дугаар сарын 02-ны өдрийн “Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн 42 дугаар тойргийн нөхөн сонгуулийн зардлын хэмжээг батлах тухай” 23 дугаар тогтоол Үндсэн хуулийн Нэгдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсгийн холбогдох заалтыг зөрчсөн эсэх тухай маргааныг хянан хэлэлцэв.

Нэг. Нийслэлийн Чингэлтэй дүүргийн 14 дүгээр хорооны оршин суугч, иргэн Г.Нацагдорж, Хан-Уул дүүргийн 15 дугаар хорооны оршин суугч, иргэн Д.Отгонбат нар Үндсэн хуулийн цэцэд хандаж:

“... Улсын Их Хурлын гишүүн Д.Гантулгын “чөлөөлөгдөх хүсэлт”-ийг Улсын Их Хурал 2018 оны 6 дугаар сарын 14-ний өдөр хэлэлцэж, Улсын Их Хурлын гишүүнээс чөлөөлөх тухай 49 дүгээр тогтоолыг баталжээ. Уг тогтоолыг дараах үндэслэлээр Үндсэн хууль зөрчсөн хэмээн үзэж байна:

1. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.6.3 дахь заалт нь “өөр ажилд шилжих”, “хүндэтгэн үзэх бусад шалтгаан” гэсэн хоёр нөхцөлийг шаардаж байна. Гэтэл Д.Гантулга гишүүн нь өөр ажилд шилжих болсон талаар хүсэлтдээ дурдаагүй, дараа нь томилогдоогүй. Мөн түүний чөлөөлөгдөхийг хүссэн өргөдөлд “хүндэтгэн үзэх шалтгаан”-ы талаар огт дурдаагүйгээс гадна нотлох баримт хавсаргаагүй тул хүндэтгэн үзэх ямар нэг шалтгаан бүрдээгүй байна. ... Тэгэхээр хүндэтгэн үзэх

шалтгаан байхгүй байхад түүнийг чөлөөлсөн нь Үндсэн хуулийн Нэгдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт “... хууль дээдлэх нь төрийн үйл ажиллагааны үндсэн зарчим мөн.” гэснийг зөрчсөн юм.

2. Үндсэн хуулийн Хорин гуравдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Улсын Их Хурлын гишүүн бол ард түмний элч мөн бөгөөд нийт иргэн, улсын ашиг сонирхлыг эрхэмлэн баримтална.” гэсэн нь Улсын Их Хурлын гишүүн хувийн ашиг сонирхлоор үүргээ биелүүлэхээс татгалзахгүй, хүссэн үедээ өргөдлөө өгөөд чөлөөлөгдөхгүй гэсэн үг.

Парламентат ёсны дархлааг авч үлдэхийн тулд парламент өөрөө болон ард түмний элч болох парламентын гишүүн нь хараат бус, бие даасан байна. Нөгөө талаараа Улсын Их Хурлын гишүүн нь бусдын дарамт, шахалт, барьцаанд орж өөрийн хүсэлтээр чөлөөлөгдөх хүсэлт гаргах боломжгүй байхыг уг хараат бус, бие даасан байх зарчим хангана.

3. Улсын Их Хурлын гишүүний бүрэн эрх нь хуульд заасан үндэслэл журмын дагуу бус харин Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин гуравдугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасны дагуу “дараагийн сонгуулиар шинэ сонгогдсон гишүүд тангараг өргөснөөр дуусгавар болох”-оор байна. Үүнээс бусад тохиолдолд бүрэн эрхийг дуусгавар болгох нь Үндсэн хуулийн эрх зүйн зөрчил юм. ...

4. ... Үндсэн хуульд зааснаар Улсын Их Хурал нь хууль тогтоох эрх мэдлийг хэрэгжүүлэгч, төрийн эрх барих дээд байгууллагын хувьд хууль дээдлэх ёс буюу хуулийн хүрээнд үйл ажиллагаа явуулах зарчмыг чанд баримтлан, зөвхөн хуулиар тодорхойлсон, хуульд заасан хүрээ хязгаарын дотор, гагцхүү хуульд үндэслэсэн шийдвэр гаргах ёстой. ... Өөрөөр хэлбэл ард түмний элч, нийт иргэн, улсын ашиг сонирхлыг эрхэмлэн баримталж ажиллах Улсын Их Хурлын гишүүнийг хуульд заасан үндэслэлээр бус, харин бусдын дарамт шахалтын улмаас ямар ч шалтгаан нөхцөл заахгүйгээр гаргасан хүсэлтийг нь үндэслэн, хуулийг буруу тайлбарлан хэрэглэж, чөлөөлсөн Монгол Улсын Их Хурлын 2018 оны 49 дүгээр тогтоолыг хүчингүй болгож өгнө үү.” гэсэн агуулга бүхий мэдээллийг ирүүлжээ.

Хоёр. Баян-Өлгий аймгийн Дэлүүн сумын 3 дугаар багийн оршин суугч, иргэн А.Кадирбек Үндсэн хуулийн цэцэд хандаж гаргасан мэдээлэлдээ:

“... Монгол Улсын Их Хурал нь 2018 оны 6 дугаар сарын 14-ний өдрийн Улсын Их Хурлын чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар Улсын Их Хурлын гишүүн Д.Гантулгын хүсэлтийг үндэслэн Улсын Их Хурлын гишүүнээс чөлөөлөхдөө Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 9 дэх заалтад заасан Монгол Улсын иргэний төрийг удирдах хэрэгт оролцох эрх, төрийн

байгууллагад сонгох эрхийг ноцтой зөрчиж, Үндсэн хуулиар баталгаатай эдлүүлэхээр олгосон ард түмний эрхийг үгүй хийж, дан ганц Улсын Их Хурлын гишүүний өөрийнх нь хүсэлтийг үндэслэж шийдвэр гаргасан нь Үндсэн хуулийн Хорин гуравдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Улсын Их Хурлын гишүүн бол ард түмний элч мөн бөгөөд нийт иргэн, улсын ашиг сонирхлыг эрхэмлэн баримтална.” гэсэн үүргийг зөрчсөн шийдвэр болсон.

Түүнчлэн Үндсэн хуулийн Хорин есдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Улсын Их Хурлын гишүүний халдашгүй байдлыг хуулиар хамгаална.”, мөн зүйлийн 3 дахь хэсэгт “Улсын Их Хурлын гишүүн гэмт хэрэгт холбогдсон тухай асуудлыг Улсын Их Хурлын чуулганаар хэлэлцэж, бүрэн эрхийг нь түдгэлзүүлэх эсэхийг шийдвэрлэнэ. Уул гишүүн гэмт хэрэг үйлдсэн гэж шүүх тогтоовол Улсын Их Хурал түүнийг гишүүнээс нь эгүүлэн татна.” гэж Монгол Улсын Их Хурлын гишүүний хууль зүйн баталгааг тусгажээ. Өөрөөр хэлбэл, Үндсэн хуульд Улсын Их Хурлын гишүүн нь гэмт хэрэг үйлдсэн нь шүүхээр тогтоогдсоноос бусад тохиолдолд түүнийг Улсын Их Хурлын гишүүний бүрэн эрхээс эгүүлэн татах, чөлөөлөх, түдгэлзүүлэхийг хориглосон нь Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 9 дэх заалт, Арван есдүгээр зүйлийн 1, Хорин нэгдүгээр зүйлийн 2, Хорин гуравдугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн холбогдох заалтад заасан Монгол Улсын иргэний эрхийг төр баталгаатай эдлүүлэх Үндсэн хуулийн баталгаа юм.

Үүнээс гадна Монгол Улсын иргэдийн хүсэл зоригоор сонгогддог Улсын Их Хурлын гишүүн нь Үндсэн хуульд зааснаас бусад тохиолдолд ард түмнийг төлөөлж төрийн үйл хэрэгт оролцох үндсэн үүргээсээ өөрийн эрх ашгийн үүднээс татгалзаж, Улсын Их Хурал тухайн гишүүний саналыг үндэслэж түүнийг чөлөөлсөн Улсын Их Хурлын шийдвэр нь Үндсэн хуулийн үзэл баримтлал, парламент ёсыг үгүй хийсэн, Үндсэн хуулийн Гуравдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Монгол Улсад засгийн бүх эрх ард түмний мэдэлд байна. ...” гэсэнд нийцээгүй, Монгол Улсын нийт ард иргэдийн эрх ашгийг зөрчсөн шийдвэр болсон байна.

Иймд Монгол Улсын Их Хурлын 2018 оны 49 дүгээр тогтоол нь Үндсэн хуулийн Нэгдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Ардчилсан ёс, шударга ёс, ... хууль дээдлэх нь төрийн үйл ажиллагааны үндсэн зарчим мөн.”, Арван зургадугаар зүйлд “Монгол Улсын иргэн дараахь үндсэн эрх, эрх чөлөөг баталгаатай эдэлнэ.” гээд 9 дэх заалтад “шууд буюу төлөөлөгчдийн байгууллагаараа уламжлан төрийг удирдах хэрэгт оролцох эрхтэй. Төрийн байгууллагад сонгох ... эрхтэй. ...”, Арван есдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна.”, Хорин нэгдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Улсын Их Хурлын гишүүнийг Монгол Улсын сонгуулийн эрх бүхий иргэд нийтээрээ, чөлөөтэй,

шууд сонгох эрхийн үндсэн дээр саналаа нууцаар гаргаж, дөрвөн жилийн хугацаагаар сонгоно.”, Хорин гуравдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Улсын Их Хурлын гишүүн бол ард түмний элч мөн бөгөөд нийт иргэн, улсын ашиг сонирхлыг эрхэмлэн баримтална.”, Хорин есдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Улсын Их Хурлын гишүүний халдашгүй байдлыг хуулиар хамгаална.”, мөн зүйлийн 3 дахь хэсэгт “Улсын Их Хурлын гишүүн гэмт хэрэгт холбогдсон тухай асуудлыг Улсын Их Хурлын чуулганаар хэлэлцэж, бүрэн эрхийг нь түдгэлзүүлэх эсэхийг шийдвэрлэнэ. Уул гишүүн гэмт хэрэг үйлдсэн гэж шүүх тогтоовол Улсын Их Хурал түүнийг гишүүнээс нь эгүүлэн татна.” гэж хуульчилсныг тус тус зөрчсөнийг тогтоож өгнө үү.” гэжээ.

Гурав. Нийслэлийн Баянгол дүүргийн 8 дугаар хорооны оршин суугч, иргэн Д.Ганхуяг Үндсэн хуулийн цэцэд хандаж дараах агуулга бүхий мэдээлэл гаргасан байна. Үүнд:

“... Улсын Их Хурлын гишүүн нь нийт ард түмнээсээ сонгогдсон төлөөлөл, ард түмний элч болж, нийт иргэн, улсын ашиг сонирхлыг эрхэмлэн баримталж ажиллахаар төр, ард түмнийхээ өмнө тангараг өргөсөн төрийн улс төрийн албан хаагч болохынхоо хувьд зөвхөн хуульд заасан үндэслэл бүрдсэн тохиолдолд л үүрэгт ажлаасаа чөлөөлөгдөх бөгөөд энгийн төрийн албан хаагчийн нэгэн адил хүссэн үедээ ямар нэгэн шалтаг, шалтгаанаар үүрэгт ажлаасаа чөлөөлөгдөх хүсэлт гаргах боломжгүй байдаг онцлогтой. ...

Д.Гантулга нь Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.6.3 дахь заалтад “гишүүн өөр ажилд шилжих болон хүндэтгэн үзэх бусад шалтгаанаар чөлөөлөгдөх хүсэлтээ өөрөө гаргасныг Улсын Их Хурал хүлээн авсан;” гэж заасан үндэслэлээр чөлөөлөгдөх хүсэлтээ гаргасан бөгөөд хүсэлтдээ чухам ямар хүндэтгэн үзэх шалтгаантай болохоо тодорхой дурдаагүй, баримт хавсаргаагүй байна. Мөн түүнд холбогдуулан эрүүгийн хэрэг үүсгэн шалгаж байгаа гэдэг боловч тэрээр гэмт хэрэг үйлдсэн болох нь шүүхийн хүчин төгөлдөр шийтгэх тогтоолоор эцэслэн шийдэгдээгүй байгаа. ...

Хуулийн зохицуулалтаас үзвэл гишүүн хүндэтгэн үзэх тодорхой шалтгаангүйгээр чөлөөлөгдөх хүсэлт гаргах эрх зүйн үндэслэл байхгүй байх бөгөөд Улсын Их Хурлын зүгээс хүсэлтийг хүлээн авахдаа хүндэтгэн үзэх шалтгаан буюу ажил үүргээ гүйцэтгэх боломжгүй болсон онцгой нөхцөл байдал байсан эсэхийг тодруулж, тогтоосны үндсэн дээр шийдвэр гаргах ёстой атал энэ талаар тодруулалгүй, хуульд заасан үндэслэлгүй, хүлээж авах ёсгүй хүсэлтийг шууд хүлээн авч тогтоол гаргасан нь Үндсэн хуулийн Нэгдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт “... хууль дээдлэх нь төрийн үйл ажиллагааны үндсэн зарчим мөн.”, Далдугаар

зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Үндсэн хуульд ... төрийн байгууллагын бусад шийдвэр ... бүрнээ нийцсэн байвал зохино.” гэж заасныг тус тус зөрчсөн байна. ...

Улсын Их Хурлын энэ шийдвэр нь дараа дараагийн зарчмын хувьд буруу шийдвэр гарах нөхцөлийг бүрдүүлж байна. Тухайлбал, Хэнтий аймгийн 42 дугаар тойрогт энэ оны 6 дугаар сарын 30-ны өдөр Улсын Их Хурлын нөхөн сонгууль хийхээр товлож, 287 сая гаруй төгрөгийг Засгийн газрын нөөц сангаас, үнэн хэрэг дээрээ ард түмний халааснаас гаргахаар шийдвэрлэсэн нь дээр дурдсан буруу шийдвэрээс үүдэлтэй шууд хор хохирол юм. Хууль зөрчин зарласан энэ сонгуульд 11 нам оролцохоор бүртгүүлсэн ба намын болон нэр дэвшигчдээс нэмж гаргах зардлыг тооцвол эл шийдвэр эрүүл ухааны аливаа хэм хэмжээнээс хэтрэн гарсан байна. Хэнтийн нөхөн сонгууль нь Улсын Их Хурлын дурын гишүүнийг дарамтлан өргөдлийг нь өгүүлж, Улсын Их Хурлын гишүүнээс чөлөөлөх гарц, боломжийг нээн өгч зарчмын хувьд буруу, үр дагаврын хувьд туйлын хортой жишиг тогтоож байна.

Ийнхүү Монгол Улсын Их Хурлын 2018 оны 6 дугаар сарын 14-ний өдрийн 49 дүгээр тогтоол нь *Үндсэн хуулийн* Нэгдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Ардчилсан ёс, шударга ёс, ... хууль дээдлэх нь төрийн үйл ажиллагааны үндсэн зарчим мөн.”, Арван есдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц ... хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх ...”, Хорин нэгдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Улсын Их Хурал ... далан зургаан гишүүнтэй байна.”, Хорин гуравдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Улсын Их Хурлын гишүүн бол ард түмний элч мөн бөгөөд нийт иргэн, улсын ашиг сонирхлыг эрхэмлэн баримтална.”, мөн зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Улсын Их Хурлын гишүүний бүрэн эрх нь Төрийн сүлдэндээ тангараг өргөснөөр эхэлж, Улсын Их Хурлын дараагийн сонгуулиар шинэ сонгогдсон гишүүд тангараг өргөснөөр дуусгавар болно.”, Хорин есдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Улсын Их Хурлын гишүүний халдашгүй байдлыг хуулиар хамгаална.”, Далдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Үндсэн хуульд ... төрийн байгууллагын бусад шийдвэр ... бүрнээ нийцсэн байвал зохино.” гэж тус тус заасныг зөрчсөн эсэхийг магадлан хянаж, дүгнэлт гаргаж өгнө үү.” гээд уг мэдээллийн шаардлагаа **2019 оны 5 дугаар сарын 17-ны өдөр дараах байдлаар нэмэгдүүлж ирүүлсэн байна. Үүнд:**

“... Төрийн эрх барих дээд байгууллага болох Монгол Улсын Их Хурлаас хуульд заасан үндэслэл бүрдээгүй байхад 2018 оны 6 дугаар сарын 14-ний өдөр Улсын Их Хурлын гишүүнээс чөлөөлөх тухай хууль бус тогтоол гаргасан. Уг хууль бус тогтоолдоо үндэслэн гаргасан Улсын Их Хурлын 2019 оны 2 дугаар сарын 02-ны өдрийн “Улсын Их Хурлын сонгуулийн 42 дугаар тойрогт нөхөн сонгууль товлон зарлах, санал авах

өдрийг тогтоох тухай” 22 дугаар тогтоол нь Үндсэн хуулийн Арван есдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, ... хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх ... үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна.” гэж заасныг шууд зөрчсөн байна. ...

Төр нь улс орноо хөгжүүлэх, ард түмнээ элбэг хангалуун, амар жимэр амьдруулах зорилгоор буюу нийгмийн хөгжлийг хангахын тулд эдийн засгийг удирдах учиртай. Гэтэл Үндсэн хуульд нийцээгүй шийдвэр гаргаж түүнийгээ хэрэгжүүлэх зорилгоор улсын төсвөөс олон зуун сая төгрөг зарцуулахаар төсөвлөж байгаа нь эх орондоо хүмүүнлэг, иргэний ардчилсан нийгмийг цогцлоон хөгжүүлэх эрхэм зорилгод нийцэхгүй байна. ... Үндсэн хуулийн Гуравдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг болон Арван зургадугаар зүйлийн 9 дэх заалтын төлөөллийн тухай ухагдахуун бол “нэг хүн”-д хамаарах хууль зүй, улс төрийн шинжлэх ухааны ойлголт биш харин тогтолцоо, зохион байгуулалт буюу “төлөөлөгчдийн байгууллага” болох Улсын Их Хуралд шууд хамаарах ойлголт болохыг учирлан тайлбарлаж байна.

Иймд Монгол Улсын Их Хурлын 2019 оны 2 дугаар сарын 02-ны өдрийн 22 дугаар тогтоол нь Үндсэн хуулийн Нэгдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Ардчилсан ёс, шударга ёс, ... хууль дээдлэх нь төрийн үйл ажиллагааны үндсэн зарчим мөн.”, Тавдугаар зүйлийн 4 дэх хэсэгт “Төр нь ... хүн амын нийгмийн хөгжлийг хангах зорилгод нийцүүлэн эдийн засгийг зохицуулна.”, Арван есдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, ... хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх ...”, Далдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Үндсэн хуульд ... төрийн байгууллагын бусад шийдвэр ... бүрнээ нийцсэн байвал зохино.” гэж тус тус заасныг зөрчсөн эсэхийг магадлан хянаж, өмнө нь гаргасан мэдээлэлтэй хамтад нь хэлэлцэн дүгнэлт гаргуулахаар мэдээллийн шаардлагаа ихэсгэж байна.” гэжээ.

Дөрөв. Нийслэлийн Баянгол дүүргийн 11 дүгээр хорооны оршин суугч, иргэн Б.Ууганбаяр Үндсэн хуулийн цэцэд хандаж ирүүлсэн мэдээлэлдээ:

“... Монгол Улсын Их Хурлаас 2015 оны 12 дугаар сарын 25-ны өдөр баталсан Сонгуулийн тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.1 дэх хэсэгт Монгол Улсын Их Хурлын гишүүний нөхөн сонгуулийг Улсын Их Хурал товлон зарлахаар хуульчилсны дагуу Монгол Улсын Их Хурлын 2019 оны 22 дугаар тогтоолоор Улсын Их Хурлын сонгуулийн 42 дугаар тойрогт явагдах Улсын Их Хурлын гишүүний нөхөн сонгуулийг 2019 оны 2 дугаар сарын 10-ны өдрөөс эхлэн товлон зарлаж, Улсын Их Хурлын нөхөн сонгуулийн санал авах өдрийг 2019 оны 6 дугаар сарын 30-ны өдөр байхаар тогтоосон байна. ...

Улс төрийн намын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.6 дахь хэсэгт зааснаар Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлснээр улс төрийн нам нь үйл ажиллагаа явуулах эрхтэй болдог. Гэтэл Сонгуулийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1 дэх хэсэгт Улсын Их Хурлын сонгуульд “Санал авах өдрөөс 180-аас доошгүй хоногийн өмнө Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлсэн нам Улсын Их Хурлын сонгуульд оролцож, нэр дэвшүүлэх эрхтэй.” гэж хуульчилсан нь санал авах өдрөөс 180-аас доошгүй хоногийн өмнө Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлээгүй нам нь бусад улс төрийн намуудтай ижил тэгш эрхтэйгээр Улсын Их Хурлын сонгуулийн 42 дугаар тойрогт явагдах сонгуульд оролцох эрхийг хязгаарлаж байна.

Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 9 дэх заалтад “... Төрийн байгууллагад сонгох, сонгогдох эрхтэй. ...” гэж хуульчилсан ба Сонгуулийн тухай хуульд зааснаар санал авах өдрөөс 180-аас доошгүй хоногийн өмнө Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлээгүй нам Улсын Их Хурлын сонгуулийн 42 дугаар тойргийн нөхөн сонгуульд оролцох нэр дэвшүүлэх, сонгогдох эрхийг энэхүү органик хуулиар хязгаарлаж буй нь Үндсэн хуулийн ноцтой зөрчил юм. Өөрөөр хэлбэл, Үндсэн хуулийн Хорин нэгдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Улсын Их Хурлын гишүүнийг Монгол Улсын сонгуулийн эрх бүхий иргэд нийтээрээ, чөлөөтэй, шууд сонгох эрхийн үндсэн дээр саналаа нууцаар гаргаж, дөрвөн жилийн хугацаагаар сонгоно.”, мөн зүйлийн 3 дахь хэсэгт “Улсын Их Хурлын гишүүнээр Монгол Улсын хорин таван нас хүрсэн, сонгуулийн эрх бүхий иргэнийг сонгоно.” гэж хуульчилсан ба тухайн намаас дээрх Үндсэн хуульд заасан шаардлагыг хангасан хүнийг Улсын Их Хурлын сонгуулийн 42 дугаар тойрогт явагдах нөхөн сонгуульд нэр дэвшүүлэхээр байтал Сонгуулийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1 дэх хэсэгт заасан санал авах өдрөөс 180-аас доошгүй хоногийн өмнө Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлсэн байх шаардлагыг хангаагүй гэх үндэслэлээр Улсын Их Хурлын гишүүний нөхөн сонгуульд оролцуулахгүй байх, нэр дэвшүүлэхээс татгалзах нөхцөл байдал үүсч байна.

Энэ нь Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 9 дэх заалтад заасан иргэний төрийн байгууллагад сонгох, сонгогдох эрхийг, мөн хуулийн Нэгдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасан ардчилсан ёс, шударга ёс, тэгш байдал, төрийн бүхий л үйл хэрэгт ард түмний оролцоог хангах, иргэнийг нам, улс төрийн үзэл баримтлалаар ялгаварлан гадуурхахгүй байх, тэгш боломжийг бүрдүүлэх Үндсэн хуулийн суурь зарчим, Үндсэн хуулиар бий болгосон иргэний эрх, эрх чөлөөг ноцтой зөрчсөн байна.

... Мөн Монгол Улсын Их Хурал нь Улсын Их Хурлын сонгуулийн 42 дугаар тойрогт явагдах нөхөн сонгуулийг товлон зарлахдаа уг нөхөн сонгуульд оролцох улс төрийн нам, эвсэл, бие даагчийн Үндсэн хуульд заасан эрх, эрх чөлөөг нэгдүгээрт, органик хуулиар хязгаарлаж, хоёрдугаарт, улс төрийн нам, эвсэл байгуулах, сонгуульд оролцох эрхийн хууль зүйн

болон бусад баталгааг хангаагүй нь Үндсэн хуулийн ноцтой зөрчил болно. Тухайлбал, Сонгуулийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.3 дахь хэсэгт “Эвсэлд нэгдсэн бүх нам санал авах өдрөөс 180-аас доошгүй хоногийн өмнө Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлсэн байх шаардлагыг хангасан байна.” гэж хуульчилжээ.

Монгол Улсын Их Хурлаас Улсын Их Хурлын гишүүний нөхөн сонгуулийг 2019 оны 2 дугаар сарын 10-ны өдөр товлон зарласан ба санал авах өдрийг 2019 оны 6 дугаар сарын 30-ны өдөр байхаар тогтоосон билээ. Гэтэл энэхүү 2 дугаар сарын 10-ны өдрөөс 6 дугаар сарын 30-ны өдрийн хооронд 140 хоног болж байгаа ба нам, эвсэл нь Улсын Их Хурлын гишүүний нөхөн сонгуульд оролцохын тулд 180-аас доошгүй хоногийн өмнө Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлсэн байх шаардлага Сонгуулийн хуулиар тавигдсан юм.

Монгол Улсын Их Хурал энэхүү Улсын Их Хурлын гишүүний нөхөн сонгуулийг товлон зарлахдаа улс төрийн нам, эвсэлд хуулиар биелэх боломжгүй шийдвэрийг гаргаж, улмаар Улсын Их Хурлын гишүүний нөхөн сонгуульд оролцох эрхийг Сонгуулийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1 дэх хэсгээр хязгаарлаж буй нь Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 10 дахь заалтад “нийгмийн болон өөрсдийн ашиг сонирхол, үзэл бодлын үүднээс нам, олон нийтийн бусад байгууллага байгуулах, сайн дураараа эвлэлдэн нэгдэх эрхтэй. ... Аль нэгэн нам, олон нийтийн бусад байгууллагад эвлэлдэн нэгдсэний төлөө болон гишүүний нь хувьд хүнийг ялгаварлан гадуурхах ...-ыг хориглоно. ...”, Арван есдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц ... хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх ...”, Далдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Үндсэн хуульд хууль, ... төрийн байгууллагын бусад шийдвэр, нийт байгууллага, иргэний үйл ажиллагаа бүрнээ нийцсэн байвал зохино.” гэж заасныг тус тус зөрчсөн байна.

Иймд Сонгуулийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1, 12.3 дахь хэсэг болон Улсын Их Хурлын 2019 оны 2 дугаар сарын 02-ны өдрийн “Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн 42 дугаар тойрогт нөхөн сонгууль товлон зарлах, санал авах өдрийг тогтоох тухай” 22 дугаар тогтоол тус тус Монгол Улсын Үндсэн хуулийн дээр дурдсан заалтуудыг зөрчсөн болохыг тогтоож өгнө үү.” гэжээ.

Тав. Уг маргаанд холбогдуулан Монгол Улсын Их Хурлаас Үндсэн хуулийн цэцэд ирүүлсэн хариу тайлбартаа:

“... Аль ч орны парламентын гишүүн нь хууль тогтоомж болон олон улсын зарчмаар хүлээн зөвшөөрөгдсөн ардчилсан парламентын гол шинж болох халдашгүй байдал, бүрэн эрхийн баталгааг эдлэх боловч үндсэн

эрхийн тодорхой хэм хэмжээ, хязгаарлалт, хууль тогтоомжид захирагдах нь хүний эрх, хууль дээдэлсэн, ардчилсан хүмүүнлэг иргэний нийгмийн зүй ёсны шаардлага юм. ...

Парламентын гишүүний бүрэн эрхийг түдгэлзүүлэх, бүрэн эрхээсээ татгалзах, чөлөөлөгдөх, эгүүлэн татах асуудалд улс орнууд болгоомжтой ханддаг бөгөөд парламентын гишүүнийхээ мандатын шинж байдлыг ихэнх тохиолдолд Үндсэн хуулиар “өөрөөр нь тодорхойлуулдаг” гэж үздэг.

Монгол Улс ч мөн 1992 онд энэ жишгийг дагаж Улсын Их Хурлын гишүүний мандатын хэв шинжийг Үндсэн хуулиараа тогтоосон. Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин гуравдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Улсын Их Хурлын гишүүн бол ард түмний элч мөн бөгөөд нийт иргэн, улсын ашиг сонирхлыг эрхэмлэн баримтална.” гэж заасан нь Монгол Улсын Их Хурлын гишүүн нь императив бус чөлөөт мандаттайг харуулж байна.

Монгол Улсын Их Хурлаас 2018 оны 6 дугаар сарын 14-ний өдрийн “Улсын Их Хурлын гишүүнээс чөлөөлөх тухай” 49 дүгээр тогтоолоор Монгол Улсын Их Хурлын гишүүн өөрийн хүсэлтээр Улсын Их Хурлын гишүүнээс чөлөөлөх асуудлыг шийдвэрлэсэн анхны тохиолдол биш юм. Өнгөрсөн хугацаанд Улсын Их Хурлын гишүүний өөрийнх нь хүсэлтийг үндэслэн Улсын Их Хурлын гишүүнээс хэд хэдэн гишүүнийг чөлөөлж байсан.

Улсын Их Хурлын гишүүн хүндэтгэн үзэх бусад шалтгаанаар чөлөөлөгдөх хүсэлтээ өөрөө гаргасныг Улсын Их Хурал хүлээн авсан бол Улсын Их Хурлын гишүүний бүрэн эрх хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болох тухай асуудал 1992 оны 4 дүгээр сарын 16-ны өдөр баталсан Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 19 дүгээр зүйлийн 4 дэх хэсэгт “Дараах тохиолдолд Улсын Их Хурлын гишүүнийг чөлөөлөх буюу эгүүлэн татна: ... 2) эрүүл мэндийн байдал, хүндэтгэн үзэх бусад шалтгаанаар бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх боломжгүй болсноос чөлөөлж өгөхийг хүсэж өргөдөл гаргасан.” гэж, 1997 оны 2 дугаар сарын 06-ны өдөр баталсан Улсын Их Хурлын гишүүний эрх зүйн байдлын тухай хуулийн 13 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт “Дараах тохиолдолд Төрийн байгуулалтын байнгын хорооны санал дүгнэлтийг үндэслэн Улсын Их Хурлын гишүүнийг чөлөөлнө: ... 2/ биеийн эрүүл мэндийн байдал, хүндэтгэн үзэх бусад шалтгаанаар бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх боломжгүй болсноос чөлөөлж өгөхийг хүсэж гишүүн өөрөө өргөдөл гаргасан” гэж тус тус зохицуулагдаж ирсэн.

Улсын Их Хурлын гишүүн асан Д.Гантулгын хувьд Улсын ерөнхий прокуророос гэмт хэрэгт холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүний бүрэн эрхийг түдгэлзүүлэх хүсэлт ирүүлсний дагуу уг асуудлыг Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.9.2 дахь заалт, мөн зүйлийн 6.13

дахь хэсэгт тус тус зааснаар 2018 оны 6 дугаар сарын 08-ны өдөр хэлэлцэн Д.Гантулгын Улсын Их Хурлын гишүүний бүрэн эрхийг нь түдгэлзүүлэх шаардлагагүй гэж үзээд Улсын Их Хурал тогтоол гаргасан болно.

Улсын Их Хурлын тогтоол баталсны дараа Улсын Их Хурал дахь эмэгтэй гишүүдийн зүгээс хэвлэлийн бага хурал хийсэн. Мөн Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Халтмаагийн Баттулгаас 2018 оны 6 дугаар сарын 13-ны өдөр Д.Гантулгын Улсын Их Хурлын гишүүний бүрэн эрхийг түдгэлзүүлэх эсэх асуудлыг хэлэлцсэн тухай Монгол Улсын Их Хурлын 2018 оны 6 дугаар сарын 08-ны өдрийн 47 дугаар тогтоолд хориг тавьж, тодорхой үндэслэлээ тусгасан байсан. ...

Улсын Их Хурлын гишүүн асан Д.Гантулгын зүгээс Улсын Их Хурал дахь эмэгтэй гишүүдийн мэдээлэл, Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн хориг зэргийг харгалзан улс төрийн шийдвэрээ гарган хууль, шүүхийн байгууллагаар гэм буруугийн асуудлаа хуулийн дагуу шийдвэрлүүлэхээр шийдэж Улсын Их Хурлын гишүүнээс чөлөөлөгдөх хүсэлтээ 2018 оны 6 дугаар сарын 13-ны өдөр гаргасан. Уг хүсэлтийг Монгол Улсын Их Хурал авч хэлэлцэхдээ “хүндэтгэн үзэх бусад шалтгаан” гэдгийг үүсээд байсан нөхцөл байдлыг шийдвэрлэх, ингэхдээ гишүүний зүгээс гадны хүчин зүйлийн нөлөөгүйгээр өөрийн итгэл үнэмшлээр улс төрийн шийдвэр гаргасан гэж үзэн хүсэлтийг хүлээн авч олонхын саналаар шийдвэрлэсэн болно. Иймд Монгол Улсын Их Хурлын 2018 оны 6 дугаар сарын 14-ний өдрийн “Улсын Их Хурлын гишүүнээс чөлөөлөх тухай” 49 дүгээр тогтоол Монгол Улсын Үндсэн хуулийн холбогдох заалтуудыг зөрчсөн гэж үзэх үндэслэлгүй, харин эдгээр зарчмыг баримтлан бэхжүүлэхэд чиглэгдсэн гэж үзэж байна.

Түүнчлэн Үндсэн хуулийн Хорин нэгдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийн “Улсын Их Хурал нэг танхимтай, далан зургаан гишүүнтэй байна.”, Хорин гуравдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан “Улсын Их Хурлын гишүүн бол ард түмний элч мөн бөгөөд нийт иргэн, улсын ашиг сонирхлыг эрхэмлэн баримтална.”, мөн зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасан “Улсын Их Хурлын гишүүний бүрэн эрх нь Төрийн сүлдэндээ тангараг өргөснөөр эхэлж, Улсын Их Хурлын дараагийн сонгуулиар шинэ сонгогдсон гишүүд тангараг өргөснөөр дуусгавар болно.” гэсэн зохицуулалт нь Улсын Их Хурлын бүрэлдэхүүний суурь үндсийг тогтоож байгаа бөгөөд Монгол Улсын Их Хурлын бүрэлдэхүүн, түүнтэй холбогдох бусад асуудал тухайлбал, гишүүний бүрэн эрхийг түдгэлзүүлэх, бүрэн эрхээс чөлөөлөх зэргийг Монгол Улсын Үндсэн хууль болон холбогдох бусад хуулиудаар тусгайлан зохицуулсан байдаг. Иймд Үндсэн хуулийн эдгээр зарчмыг мөн зөрчсөн гэж үзэх боломжгүй байна.” гээд **Улсын Их Хурлаас 2019 оны 5 дугаар сарын 22-ны өдөр ирүүлсэн нэмэлт тайлбартаа:**

“Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 9 дэх заалтад Монгол Улсын иргэн нь “шууд буюу төлөөлөгчдийн байгууллагаараа уламжлан төрийг удирдах хэрэгт оролцох эрхтэй. ...” гэж заасан байдаг. Гэтэл Хэнтий аймгийн 42 дугаар тойргийн 17450 иргэд, сонгогчид төрийн эрх барих дээд байгууллагад 2018 оны 6 дугаар сарын 14-ний өдрөөс өнөөдрийг хүртэл төлөөлөлгүй байна. Иймд Үндсэн хуулийн Арван есдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийн “Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц ... нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна.”, Сонгуулийн тухай хуулийн 137 дугаар зүйлийн 137.1 дэх хэсэгт “Улсын Их Хурлын гишүүний орон гарсан бол нөхөн сонгууль явагдана.” гэж заасныг тус тус үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлаас 2019 оны 2 дугаар сарын 02-ны өдрийн 22 дугаар тогтоолоор Улсын Их Хурлын сонгуулийн 42 дугаар тойрогт явагдах Улсын Их Хурлын гишүүний нөхөн сонгуулийн санал авах өдрийг 2019 оны 6 дугаар сарын 30-ны өдөр байхаар тогтоосон болно.

Үндсэн хуулийн Хорин тавдугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 3 дахь заалтад Улсын Их Хурал нь “... Улсын Их Хурал, түүний гишүүний сонгуулийг товлон зарлах;” асуудлыг өөрийн онцгой бүрэн эрхэд хадгалж шийдвэрлэнэ, Сонгуулийн тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.1 дэх хэсэгт “Улсын Их Хурлын гишүүний нөхөн сонгуулийг энэ хуульд нийцүүлэн Улсын Их Хурал товлон зарлана.”, мөн хуулийн 20 дугаар зүйлийн 20.1 дэх хэсэгт “Нөхөн сонгуулийн санал авах өдөр нь жил бүрийн зургадугаар сарын сүүлийн Ням гараг болон аравдугаар сарын эхний Ням гараг байх ба улс даяар нэгдсэн журмаар явагдана.” гэж тус тус заасны дагуу Монгол Улсын Их Хурал Үндсэн хуулиар олгогдсон өөрийн онцгой бүрэн эрхийн хүрээнд 2019 оны 22 дугаар тогтоолыг баталж, нөхөн сонгуулийг товлон зарласан бөгөөд уг тогтоолд улс төрийн нам сонгуульд оролцохтой холбоотой аливаа зохицуулалт байхгүй болно.

Сонгуулийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1 дэх хэсэгт “Санал авах өдрөөс 180-аас доошгүй хоногийн өмнө Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлсэн нам Улсын Их Хурлын сонгуульд оролцож, нэр дэвшүүлэх эрхтэй.”, мөн зүйлийн 12.3 дахь хэсэгт “Эвсэлд нэгдсэн бүх нам санал авах өдрөөс 180-аас доошгүй хоногийн өмнө Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлсэн байх шаардлагыг хангасан байна.” гэж тус тус заасан. Энэ зохицуулалт нь нам сонгуульд оролцохоос өмнө Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлсэн байх тодорхой хугацааг заасан шалгуурыг анх удаа тогтоосон асуудал биш бөгөөд өмнө нь үйлчилж байсан Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуулиудад Улсын Их Хурлын сонгууль зарлахаас өмнө улсын бүртгэлд бүртгүүлсэн нам сонгуульд оролцох эрхтэй байхаар зохицуулж байсан. ...

Ардчилсан нийгэмд нэг талаас иргэд улс төрийн намд зөвхөн сайн дурын үндсэн дээр эвлэлдэн нэгдэх; нөгөө талаас иргэний эвлэлдэн

нэгдэх эрхийг төр хангах, хамгаалах үүрэг хүлээх нь зайлшгүй шаардлага байдаг бөгөөд сонгуулийн үр дүнгээр төрийн эрх мэдлийг хэрэгжүүлэх үүрэг, хариуцлагыг улс төрийн намууд хүлээдэг.

Венецийн комиссын 2010 оны 10 дугаар сарын 15, 16-ны өдрийн нэгдсэн хуралдаанаар “Улс төрийн намын үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалтад удирдлага болгох зарчмууд”-ыг хэлэлцэн баталсан бөгөөд энэ баримт бичигт улс төрийн нам гэдэг нь чөлөөт, ардчилсан сонгуульд нэр дэвшүүлэх, төрийн үйл хэргийг удирдахад оролцох замаар иргэдийн улс төрийн хүсэл зоригийг илэрхийлэхийг нэг зорилтоо болгосон иргэдийн сайн дурын нэгдэл мөн гэж тодорхойлжээ. Энэ тодорхойлолт нь бүх шатны сонгуульд нэр дэвшүүлэх, эсхүл өөрийн гишүүдийг төрийн эрх барих байгууллагад сонгуульд оролцуулах замаар улс төрийн салбарт засаглах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэхийг зорьсон иргэдийн сайн дурын аливаа нэгдэлд хамаарна гэсэн байна. Мөнхүү баримт бичигт дурдсанаар улс төрийн намыг бүртгүүлэхэд зарим нэг шаардлага тавих нь эвлэлдэн нэгдэх эрхийг зөрчсөнд тооцогдохгүй гэж Европын хүний эрхийн шүүхийн шийдвэрүүдэд заасан байна.

Төрийн үйл хэргийг удирдахад оролцох, төрийн бодлогыг тодорхойлох, улмаар зарим давуу байдлыг олж авдгийн хувьд улс төрийн нам төрийн сонгуульд оролцох хүсэлтээ илэрхийлэх нь санамсаргүй, гэнэтийн, тохиолдлын зүйл байх ёсгүй буюу зөвхөн тухайн нэг сонгуульд аливаа зорилгоор оролцохын тулд улс төрийн намыг хэлбэрийн төдий байгуулах, дотооддоо бэхжиж, үйл ажиллагаа нь тогтворжоогүй, бодлого, үзэл баримтлалаа тодорхойлоогүй улс төрийн намыг төрийн сонгуульд оролцуулах нь өөрөө сөрөг үр дагаврыг бий болгох эрсдэлтэй гэж үздэг.

Эдгээр үндэслэлүүдээр Сонгуулийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1, 12.3 дахь хэсэгт тавьсан шаардлага нь Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 9 дэх заалтад “шууд буюу төлөөлөгчдийн байгууллагаараа уламжлан төрийг удирдах хэрэгт оролцох эрхтэй. ...”, мөн зүйлийн 10 дахь заалтад “нийгмийн болон өөрсдийн ашиг сонирхол, үзэл бодлын үүднээс нам, олон нийтийн бусад байгууллага байгуулах, сайн дураараа эвлэлдэн нэгдэх эрхтэй. ...” гэж тус тус заасныг баталгаажуулан бэхжүүлсэн, иргэдийн эрхийг баталгаатай хангах нөхцөлийг хамгаалсан зохицуулалт болсон гэж үзэж байна.

Иймд Сонгуулийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1, 12.3 дахь хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын 2018 оны 6 дугаар сарын 14-ний өдрийн “Улсын Их Хурлын гишүүнээс чөлөөлөх тухай” 49 дүгээр тогтоол, Монгол Улсын Их Хурлын 2019 оны 2 дугаар сарын 02-ны өдрийн “Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн 42 дугаар тойрогт нөхөн сонгууль товлон зарлах, санал авах өдрийг тогтоох тухай” 22 дугаар тогтоол тус тус Монгол Улсын

Үндсэн хуулийн Нэгдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг “Ардчилсан ёс, шударга ёс, эрх чөлөө, тэгш байдал, үндэсний эв нэгдлийг хангах, хууль дээдлэх нь төрийн үйл ажиллагааны үндсэн зарчим мөн.”, Тавдугаар зүйлийн 4 дэх хэсгийн “Төр нь ... хүн амын нийгмийн хөгжлийг хангах зорилгод нийцүүлэн эдийн засгийг зохицуулна.”, Арван зургадугаар зүйлийн 9 дэх заалтад “шууд буюу төлөөлөгчдийн байгууллагаараа уламжлан төрийг удирдах хэрэгт оролцох эрхтэй. ...”, мөн зүйлийн 10 дахь заалтад “нийгмийн болон өөрсдийн ашиг сонирхол, үзэл бодлын үүднээс нам, олон нийтийн бусад байгууллага байгуулах, сайн дураараа эвлэлдэн нэгдэх эрхтэй. ... Аль нэгэн нам, олон нийтийн бусад байгууллагад эвлэлдэн нэгдсэний төлөө болон гишүүний нь хувьд хүнийг ялгаварлан гадуурхах ... -ыг хориглоно.”, Арван есдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэг “Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц ... хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх ...”, Далдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Үндсэн хуульд хууль, зарлиг, төрийн байгууллагын бусад шийдвэр, нийт байгууллага, иргэний үйл ажиллагаа бүрнээ нийцсэн байвал зохино.” гэснийг тус тус зөрчсөн гэж үзэх үндэслэлгүй байна.” гэжээ.

Зургаа. Уг маргаанд холбогдуулан Улсын ерөнхий прокуророос 2019 оны 5 дугаар сарын 16-ны өдрийн 1/2411 тоотгоор ирүүлсэн албан бичигт:

“... Нийслэлийн прокурорын газраас Улсын Их Хурлын гишүүн асан Г-д ... холбогдуулан Эрүүгийн хуулийн ерөнхий ангийн 1.9 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийг журамлан, мөн хуулийн тусгай ангийн 12.1 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт зааснаар эрүүгийн хэрэг үүсгэн яллагдагчаар татаж, 2018 оны 6 дугаар сарын 29-ний өдөр яллах дүгнэлт үйлдэж, хэргийг хянан шийдвэрлүүлэхээр шүүхэд шилжүүлсэн байна.

Баянзүрх дүүргийн Эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүх 2018 оны 9 дүгээр сарын 12-ны өдөр эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх асуудлыг хэлэлцэх шүүх хуралдаанаар хэргийг хянан хэлэлцээд мөрдөн шалгах нэмэлт ажиллагаа хийлгэхээр прокурорт буцаасан бөгөөд энэ шийдвэрийг эс зөвшөөрч бичсэн прокурорын эсэргүүцлийн дагуу Нийслэлийн Эрүүгийн хэргийн давж заалдах шатны шүүх хэргийг хэлэлцээд, анхан шатны шүүгчийн шийдвэрийг хэвээр үлдээж шийдвэрлэсэн байна.

Хэргийн мөрдөн шалгах ажиллагааны явцад яллагдагч Г ... гэмт хэрэгт дахин холбогдож, энэ үйлдэлд нь 2019 оны 1 дүгээр сарын 14-ний өдөр Эрүүгийн хуулийн ерөнхий ангийн 2.8 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасныг журамлан, мөн хуулийн тусгай ангийн 12.1 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт зааснаар ... дугаартай эрүүгийн хэрэг үүсгэн, яллагдагчаар татаж, өмнөх ... дугаартай хэрэгт нэгтгэж мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулж байна.” гэжээ.

Долоо. Үндсэн хуулийн цэцийн дунд суудлын хуралдаанд бэлтгэх явцад хийсэн ажиллагааны тухайд:

Иргэдийн мэдээлэлд дурдсан асуудалтай холбогдох Цэцийн шийдвэрийн лавлагааг гарган, “хүндэтгэн үзэх шалтгаан”, “нөхөн сонгууль” зэрэг нэр томъёо, парламентын гишүүнийг чөлөөлөх, огцруулах талаарх зарим орны эрх зүйн зохицуулалт, парламентын гишүүний халдашгүй байдлыг цуцлах, бүрэн эрхийг түдгэлзүүлэх талаарх гадаадын зарим орны эрх зүйн зохицуулалтын (Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Судалгааны төв) судалгаа, Монгол Улсын Их Хурлын гишүүн бүрэн эрхийнхээ хугацаанд өөрийн хүсэлтээр Улсын Их Хурлын гишүүнээс чөлөөлөгдөх хүсэлтээ гаргаж шийдвэрлүүлсэн тохиолдлууд, Улсын Их Хурлын гишүүнийг гишүүнээс нь чөлөөлөх талаарх Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн холбогдох заалт, Улс төрийн нам Улсын Их Хурлын сонгуульд оролцох, нэр дэвшүүлэх эрхийн тухай болон Улсын Их Хурлын гишүүнийг нөхөн сонгох талаарх сонгуулийн холбогдох хуулийн заалтын түүхчилсэн, харьцуулсан зэрэг шаардлагатай бусад судалгааг Үндсэн хуулийн цэцийн Судалгааны төвтэй хамтран гүйцэтгэж, Европын хүний эрхийн шүүхийн зарим шийдвэрийг судлан үзлээ.

Мөн Монгол Улсын Их Хурлаас Улсын Их Хурлын нэр бүхий гишүүний “Хүсэлт гаргах тухай” 2018.06.11-ний 6853 дугаар албан бичиг (Улсын Их Хурлын гишүүнээс чөлөөлөгдөх тухай), уг асуудлыг Улсын Их Хурлын Төрийн байгуулалтын байнгын хорооны хуралдаанаар 2018.06.13-ны өдөр, чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар 2018.06.14-ний өдөр тус тус хэлэлцсэн тэмдэглэл, Монгол Улсын Их Хурлын 2018.06.14-ний өдрийн “Улсын Их Хурлын гишүүнээс чөлөөлөх тухай” 49 дүгээр тогтоол, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийг анх хэлэлцсэн Улсын Их Хурлын Төрийн байгуулалтын байнгын хорооны 2005.12.27, 2006.01.17-ны өдрийн, чуулганы нэгдсэн хуралдааны 2006.01.05, 19, 26-ны өдрийн тэмдэглэл, Монгол Улсын Их Хурлын 2019.02.02-ны “Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн 42 дугаар тойрогт нөхөн сонгууль товлон зарлах, санал авах өдрийг тогтоох тухай” 22 дугаар тогтоол, уг 22 дугаар тогтоолын төслийг хэлэлцсэн Төрийн байгуулалтын байнгын хорооны 2019.01.29-ний өдрийн, чуулганы нэгдсэн хуралдааны 2019.02.02-ны өдрийн тэмдэглэл, Сонгуулийн тухай хуулийн төслийг хэлэлцсэн Улсын Их Хурлын Төрийн байгуулалтын байнгын хорооны 2015.11.17, 25, 2015.12.23, 24, 25-ны өдрийн, чуулганы нэгдсэн хуралдааны 2015.11.20, 2015.12.25-ны өдрийн тэмдэглэл, бусад холбогдох баримт болон Улсын дээд шүүхээс Улсын дээд шүүхэд бүртгэлтэй улс төрийн намын жагсаалт зэргийг гаргуулан авч танилцав.

Найм. Дээрх маргааныг хянан хэлэлцэх Үндсэн хуулийн цэцийн дунд суудлын хуралдааны явцад:

Иргэн Б.Ууганбаяр нь өөрийн мэдээллийн үндэслэлд тусгасан Монгол Улсын Их Хурлын 2019 оны 22 дугаар тогтоол Сонгуулийн тухай хуулийн холбогдох заалтыг зөрчсөн, улмаар Үндсэн хуулийн Нэгдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт нийцээгүй гэсэн шаардлагаа тодрууллаа. Тухайлбал, 2019 оны 2 дугаар сарын 10-ны өдрөөс 6 дугаар сарын 30-ны өдрийн хооронд 140 хоног болж байгаа тул Сонгуулийн тухай хуулийн 16 дугаар зүйлийн 16.3 дахь хэсгийг Улсын Их Хурал зөрчиж дээрх тогтоолыг гаргасан гэсэн үндэслэлээ хэд хэдэн удаа давтан тайлбарлав.

Мөн иргэн Д.Ганхуяг “Улсын Их Хурлын 2019 оны 22 дугаар тогтоол нь дараа дараагийн зарчмын хувьд буруу шийдвэр гарах нөхцөлийг бүрдүүлж байна. Тухайлбал, Хэнтий аймгийн 42 дугаар тойрогт энэ оны 6 дугаар сарын 30-ны өдөр Улсын Их Хурлын нөхөн сонгууль хийхээр товлож, 287 сая гаруй төгрөгийг Засгийн газрын нөөц сангаас, үнэн хэрэг дээрээ ард түмний халааснаас гаргахаар шийдвэрлэсэн нь дээр дурдсан буруу шийдвэрээс үүдэлтэй шууд хор хохирол юм.” гэсэн мэдээллийнхээ үндэслэлийг тодруулан, Улсын Их Хурлын 2019 оны 2 дугаар сарын 02-ны өдрийн “Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн 42 дугаар тойргийн нөхөн сонгуулийн зардлын хэмжээг батлах тухай” 23 дугаар тогтоолыг холбогдох хуульд нийцүүлэн гаргаагүйгээс Үндсэн хуулийн Нэгдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасан хууль дээдлэх зарчмыг зөрчсөн гэсэн үндэслэл, тайлбарыг хийлээ.

Монгол Улсын Их Хурлын итгэмжлэгдсэн төлөөлөгч, Улсын Их Хурлын гишүүн Д.Лүндээжанцан, Я.Санжмятав нар иргэн Б.Ууганбаяр, Д.Ганхуяг нарын дээрх шаардлагад холбогдуулан няцаах тайлбар, үндэслэл гаргаж, Сонгуулийн тухай хуулийн хүрээнд тодруулбал, 16 дугаар зүйлийн 16.1, 18 дугаар зүйлийн 18.1, 20 дугаар зүйлийн 20.1 дэх хэсэгт зааснаар Улсын Их Хурал уг 22 дугаар тогтоолыг гаргасан; холбогдох төсвийг Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хууль болон нэгэнт хэвшин тогтсон практикын дагуу Засгийн газрын нөөц сангаас гаргахаар 23 дугаар тогтоолд тусгасан гэсэн болно. Мөн түүнчлэн Сонгуулийн тухай хуулийн сонгуулийн тов зарлах болон санал авах өдрийг тодорхойлох тухай зохицуулалттай холбогдуулан Сонгуулийн ерөнхий хорооноос лавлагаа авч байсан талаар дурдаж байв.

ҮНДЭСЛЭЛ:

Нэг. Монгол Улсын Их Хурлын 2018 оны 6 дугаар сарын 14-ний өдрийн “Улсын Их Хурлын гишүүнээс чөлөөлөх тухай” 49 дүгээр тогтоол Үндсэн хуулийн холбогдох заалтыг зөрчсөн эсэх маргааны тухайд:

1. Монгол Улсын Их Хурлын гишүүн Д.Гантулга 2018 оны 6 дугаар сарын 11-ний өдөр Улсын Их Хурлын гишүүнээс чөлөөлөгдөх тухай хүсэлтээ Монгол Улсын Их Хурлын даргад хандаж гаргажээ. Уг хүсэлтийг Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.6.3 дахь заалт, мөн зүйлийн 6.8 дахь хэсэгт заасны дагуу Улсын Их Хурлын Төрийн байгуулалтын байнгын хороогоор хэлэлцүүлж, гаргасан дүгнэлтийг 2018 оны 6 дугаар сарын 14-ний өдөр Улсын Их Хурлын чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцээд нууцаар санал хурааж, хуралдаанд оролцсон нийт 60 гишүүний 75 хувь нь Улсын Их Хурлын гишүүнээс чөлөөлөх хүсэлтийг дэмжсэн байна. Ийнхүү Монгол Улсын Их Хурлын 2018 оны 6 дугаар сарын 14-ний өдөр 49 дүгээр тогтоолоор Улсын Их Хурлын гишүүн Дорждугарын Гантулгыг Улсын Их Хурлын гишүүнээс чөлөөлсөн байна.

2. Улсын Их Хурлаас Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин тавдугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 1 дэх заалт, мөн зүйлийн 4 дэх хэсэгт заасан бүрэн эрхийн хүрээнд Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийг 2006 оны 1 дүгээр сарын 26-ны өдөр баталжээ.

Тус хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.6 дахь хэсэгт “Дор дурдсан тохиолдолд гишүүний бүрэн эрх энэ хуулийн 6.3-т заасан хугацаанаас өмнө дуусгавар болно:” гээд 6.6.3 дахь заалтад “гишүүн өөр ажилд шилжих болон хүндэтгэн үзэх бусад шалтгаанаар чөлөөлөгдөх хүсэлтээ өөрөө гаргасныг Улсын Их Хурал хүлээн авсан;”, мөн зүйлийн 6.7 дахь хэсэгт “Энэ хуулийн 6.6.3, 6.6.4-т заасан тохиолдолд гишүүнийг чөлөөлөх ...”, 6.8 дахь хэсэгт “Гишүүнийг чөлөөлөх ... асуудлыг Төрийн байгуулалтын байнгын хорооны санал, дүгнэлтийг үндэслэн нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцэж хуралдаанд оролцсон гишүүдийн олонхийн саналаар, нууц санал хураалтаар шийдвэрлэнэ.” гэж хуульчилжээ. Харин Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуульд Улсын Их Хурлын гишүүнийг чөлөөлөх үйл явцыг журамласан зохицуулалтыг нарийвчлан тусгаагүй байна.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин гуравдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Улсын Их Хурлын гишүүн бол ард түмний элч мөн бөгөөд нийт иргэн, улсын ашиг сонирхлыг эрхэмлэн баримтална.” гээд Улсын Их Хурлын гишүүн нь өөрийн сонгогдсон тойргийн төлөө хүчин зүтгэдэг императив буюу захирагдмал мандаттай бус, харин нийт иргэн, улсын ашиг сонирхлыг хангахын тулд ажиллаж, түүний төлөө хариуцлага хүлээдэг чөлөөт мандаттай болохыг тогтоосон бөгөөд уг үзэл баримтлалын хүрээнд аль ч тойргийн сонгогч Улсын Их Хурлын гишүүдийг өөрийн төлөөлөл гэж үзэх үндэслэл бүрдсэн болно. Өөрөөр хэлбэл, Улсын Их Хурлын гишүүн тойргоос сонгогддог хэдий ч нийт иргэдийн төлөөлөл болдог учиртай. Түүнчлэн Үндсэн хуулийн уг заалтын үзэл баримтлалын хүрээнд Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.2 дахь хэсэгт “Ээлжит

сонгуулийн дараа нийт гишүүний дөрөвний гурав буюу 57-оос доошгүй гишүүн сонгогдож, Улсын Их Хурлын гишүүний тангараг өргөсөн бол Улсын Их Хурлыг бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх бүрэлдэхүүнтэйд тооцно.” хэмээн хуульчилжээ.

Үүнээс үзэхэд Монгол Улсын Их Хурал эдүгээ үйлчилж буй эрх зүйн зохицуулалтын дагуу, өөрийн бүрэн эрхийнхээ хүрээнд “Улсын Их Хурлын гишүүнээс чөлөөлөгдөх тухай” дээр дурдсан хүсэлтийг шийдвэрлэж 2018 оны 6 дугаар сарын 14-ний өдрийн “Улсын Их Хурлын гишүүнээс чөлөөлөх тухай” 49 дүгээр тогтоол гаргасан байх тул уг шийдвэр Үндсэн хуулийн Нэгдүгээр зүйлийн 2, Гуравдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, Арван зургадугаар зүйлийн 9 дэх заалт, Арван есдүгээр зүйлийн 1, Хорин нэгдүгээр зүйлийн 1, 2, Хорин гуравдугаар зүйлийн 1, 2, Хорин есдүгээр зүйлийн 2, 3, Далдугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн холбогдох заалтыг тус тус зөрчсөн гэж үзэх үндэслэлгүй байна.

3. Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Гуравдугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн “Монгол Улсад засгийн бүх эрх ард түмний мэдэлд байна. Монголын ард түмэн төрийн үйл хэрэгт шууд оролцож, мөн сонгож байгуулсан төрийн эрх барих төлөөлөгчдийн байгууллагаараа уламжлан энэхүү эрхээ эдэлнэ.”, Хорин есдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсгийн “Улсын Их Хурлын гишүүний халдашгүй байдлыг хуулиар хамгаална.” гэсэн заалтын биелэлтийг хангах болон Үндсэн хуульт ёс, тэр дундаа парламентат ёсыг бэхжүүлэх, төрийн болон эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хангах, улс төр дэх авлига, дарамт шахалтаас урьдчилан сэргийлэх үүднээс ард түмний элч болж нийт иргэн, улсын ашиг сонирхлыг эрхэмлэн баримталж бүрэн эрхээ хэрэгжүүлдэг Улсын Их Хурлын гишүүнийг чөлөөлөх үндэслэлийг тодорхой болгох, мөн чөлөөлөх үйл явцыг нарийвчлан хуульчлах, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.6.3 дахь заалтад заасан “хүндэтгэн үзэх бусад шалтгаан” гэх ойлголтын агуулга, хүрээ, Улсын Их Хурлын гишүүний бүрэн эрх, халдашгүй байдлын талаарх эрх зүйн зохицуулалтыг нарийвчлан тодорхойлох замаар боловсронгуй болгох бүрэн эрх хууль тогтоогчид байгаа болохыг тэмдэглэж байна.

Хоёр. Сонгуулийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1, 12.3 дахь хэсэг, түүнчлэн Монгол Улсын Их Хурлын 2019 оны 2 дугаар сарын 02-ны өдрийн “Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн 42 дугаар тойрогт нөхөн сонгууль товлон зарлах, санал авах өдрийг тогтоох тухай” 22, “Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн 42 дугаар тойргийн нөхөн сонгуулийн зардлын хэмжээг батлах тухай” 23 дугаар тогтоол Үндсэн хуулийн холбогдох заалтыг зөрчсөн эсэх маргааны тухайд:

1. Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Гуравдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Монгол Улсад засгийн бүх эрх ард түмний мэдэлд байна. Монголын ард түмэн төрийн үйл хэрэгт шууд оролцож, мөн сонгож байгуулсан төрийн эрх барих төлөөлөгчдийн байгууллагаараа уламжлан энэхүү эрхээ эдэлнэ.”, Арван зургадугаар зүйлийн 10 дахь заалтад “нийгмийн болон өөрсдийн ашиг сонирхол, үзэл бодлын үүднээс нам, олон нийтийн бусад байгууллага байгуулах, сайн дураараа эвлэлдэн нэгдэх эрхтэй. ... Аль нэгэн нам, олон нийтийн бусад байгууллагад эвлэлдэн нэгдсэний төлөө болон гишүүний нь хувьд хүнийг ялгаварлан гадуурхах ...-ыг хориглоно. ...”, мөн зүйлийн 9 дэх заалтад “шууд буюу төлөөлөгчдийн байгууллагаараа уламжлан төрийг удирдах хэрэгт оролцох эрхтэй. Төрийн байгууллагад сонгох, сонгогдох эрхтэй. ...” хэмээн зааж Монгол Улсад засгийн бүх эрх ард түмнээс эхтэй болохыг тодорхойлон Монгол Улсын иргэн улс төрийн намд эвлэлдэн нэгдэж, төрийн эрх барих байгууллага болох Улсын Их Хуралд сонгогдох, түүний гишүүнийг сонгох эрхээ хэрэгжүүлэх боломжтойг баталгаажуулан тогтоосон болно.

Улс төрийн намын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1 дэх хэсэгт зааснаар нам нь Монгол Улсын Үндсэн хуульд заасны дагуу нийгмийн ашиг сонирхол болон хувийн үзэл бодол, улс төрийн үйл ажиллагаа явуулах зорилгын үүднээс сайн дураараа эвлэлдсэн Монгол Улсын иргэдийн нэгдэл бөгөөд төрийн эрх барих төлөөлөгчдийн байгууллагыг өөрсдийн төлөөлөлтэйгээр байгуулах, улмаар өөрсдийн дэвшүүлж буй бодлого, үзэл баримтлал, хөтөлбөрийн дагуу түүнийг удирдах зорилготой байдаг. Энэ хүрээнд иргэд сонгуульд өөрсдийн байгуулсан, нэгдэн орсон эсхүл үзэл баримтлал, үйл ажиллагааг дэмждэг нам, эвслээс нэр дэвших, нэр дэвшигчийг сонгох замаар улс төрийн эрхээ хэрэгжүүлдэг. Үүнээс үзэхэд аливаа улс төрийн нам, эвсэл төрийн эрх барих байгууллагын сонгуульд оролцох, нэр дэвшүүлэх асуудал бол иргэн хүний улс төрийн эрх болон Үндсэн хуулиар баталгаажсан ардчилсан ёс, засгийн бүх эрх ард түмнээс эхтэй байх үзэл санаатай нягт уялдаатай юм.

2. Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин нэгдүгээр зүйлийн 4 дэх хэсэгт “Улсын Их Хурлын сонгуулийн журмыг хуулиар тогтооно.” гэж заасан. Монгол Улсын Үндсэн хуулийн дээрх зохицуулалтын дагуу Улсын Их Хурал 2015 оны 12 дугаар сарын 25-ны өдөр Сонгуулийн тухай хуулийг баталж, тус хуулиар Монгол Улсын Их Хурлын болон бусад байгууллагын сонгуулийн үндсэн зарчим, журмыг тодорхойлж, сонгуулийг зохион байгуулж явуулахтай холбогдсон харилцааг зохицуулах хэм хэмжээг тогтоожээ.

Сонгуулийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлд Улсын Их Хурал, түүний гишүүний сонгуульд нэр дэвшүүлэх эрхийн талаарх зохицуулалтыг хуульчлахдаа тус зүйлийн 12.1 дэх хэсэгт “Санал авах өдрөөс 180-аас

доошгүй хоногийн өмнө Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлсэн нам Улсын Их Хурлын сонгуульд оролцож, нэр дэвшүүлэх эрхтэй.”, 12.3 дахь хэсэгт “Эвсэлд нэгдсэн бүх нам санал авах өдрөөс 180-аас доошгүй хоногийн өмнө Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлсэн байх шаардлагыг хангасан байна.” гэжээ. Түүнчлэн, тус хуулийн 124 дүгээр зүйлийн 124.3.1 дэх заалтад “санал авах өдрөөс 180-аас доошгүй хоногийн өмнө Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлсэн байх шаардлагыг хангаагүй;” бол нам, эвслийг сонгуульд оролцуулахаар бүртгэхээс татгалзахаар нийтлэг байдлаар зохицуулсан байна.

Гэтэл Улс төрийн намын тухай хуульд зааснаар 801 ба түүнээс олон иргэн сайн дураараа нэгдэж нам байгуулан, хөтөлбөр, дүрмээ баталж, Улсын дээд шүүхэд хянуулж бүртгүүлснээр гэрчилгээ авч үйл ажиллагаа явуулах эрхтэй болдог.

Үүнээс үзэхэд Сонгуулийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1, 12.3 дахь хэсгийн зохицуулалт нь 180-аас доош хоногийн өмнө нөхөн сонгууль товлон зарлагдсан тохиолдолд хуульд зааснаар сонгууль товлон зарласан өдрөөс өмнө Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлсэн улс төрийн нам дангаараа болон бусад нам, улс төрийн хүчинтэй эвсэж уг сонгуульд оролцох, нэр дэвшүүлэх боломжгүй болгожээ. Өөрөөр хэлбэл, тухайн намын гишүүд, дэмжигч иргэд төрийн байгууллагад сонгогдох, сонгох эрхийг хэрэгжүүлэх хууль зүйн боломжийг хууль тогтоогч Сонгуулийн тухай хуулиар бүрэн бүрдүүлээгүй буюу Үндсэн хуулийн цэцэд хандаж гаргасан иргэн Б.Ууганбаярын мэдээлэлд дурдсан нөхцөл байдлыг бий болгосон байна.

Ингэснээр хугацааны шалгуураар иргэд аль нэгэн намд эвлэлдэн нэгдсэний төлөө буюу гишүүнийхээ хувьд ялгаварлагдах хууль зүйн үндэслэл бий болж, улмаар тэдний хувьд тэгш бус байдлыг үүсгэжээ.

Үүний зэрэгцээ Сонгуулийн тухай хуулийн дээрх заалтууд нь зөвхөн Улсын Их Хурлын гишүүний нөхөн сонгуулийн хүрээнд төдийгүй Улсын Их Хурлын бусад аль ч төрлийн сонгуульд улс төрийн нам оролцоход хугацаанаас хамаарч ялгавартай байдлаар хандах боломжийг бүрдүүлсэн нь иргэдийн улс төрийн эрхийг хөндсөн, ардчилсан ёсны зарчмыг алдагдуулсан байна. Тодруулбал, сонгуульд оролцох улс төрийн намд тодорхой шалгуурыг хуулийн хүрээнд тогтоож болох боловч уг шалгуур нь үндэслэлтэй бөгөөд хариуцлага, санхүүжилт, илт тод байдал гэх зэрэг хуулийн бусад зохицуулалттай уялдсан, иргэний улс төрийн эрхийн хязгаарлалтын талаарх нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн түгээмэл зарчимд нийцсэн байх учиртай юм. Гэтэл дээрх заалтуудад тусгасан “180-аас доошгүй хоног”-ийн хугацааны шалгуур нь эдгээрт хамаарахгүй байна. Улсын Их Хурлаас ирүүлсэн хариу тайлбарт “улс төрийн намыг бүртгүүлэхэд зарим нэг шаардлага тавих нь эвлэлдэн нэгдэх эрхийг

зөрчсөнд тооцогдохгүй гэж Европын хүний эрхийн шүүхийн шийдвэрүүдэд заасан байна.” гэсэн боловч нотолгоог тодорхой дурдаагүй байна. Мөн өнөөдрийн хэлэлцэж буй маргаан нь улс төрийн намыг бүртгэх тухай бус нэгэнт бүртгэгдсэн намыг сонгуульд оролцохтой холбоотой асуудал байгаа болно. Харин Европын хүний эрхийн шүүхийн шийдвэрүүдийг судлан үзэхэд, эвлэлдэн нэгдэх эрх чөлөөг хамгаалж, баталгаажуулсан шийдвэрүүд зонхилж байх ба эдгээр нь Иргэний болон улс төрийн эрхийн олон улсын Пактын 22 болон Хүний эрхийн тухай Европын конвенцийн 11 дүгээр зүйлийг үндэслэж, эвлэлдэн нэгдэх эрх чөлөөг зөвхөн үндэсний болон нийгмийн аюулгүй байдал, нийгмийн дэг журам, хүн амын эрүүл мэнд, ёс суртахуун, бусдын эрх, эрх чөлөөг хамгаалах эрх ашгийн үүднээс хуульд зааснаар хязгаарлалт тавьж болно; үүнээс өөр хязгаарлалтыг зөвхөн гарцаагүй бөгөөд үндэслэлтэй учир шалтгаан байгаа тохиолдолд хэрэглэнэ; уг хязгаарлалт нь тавьж буй хууль ёсны зорилгод дүйцэхүйц байхаас гадна нөхцөл байдалд нийцсэн, энэ талаарх нотолгоотой байх хэрэгтэй талаар тусгасан байна.

Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн түүхчилсэн судалгаанаас үзэхэд өмнө хүчин төгөлдөр үйлчилж байсан хуулиудад улс төрийн нам, эвсэл сонгуульд оролцох тохиолдолд ийнхүү тухайлан хагас жилээс доошгүй хугацааны өмнө Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлсэн байх тухай зохицуулалтыг тусгаагүй байх ба 1992 оны Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуульд “Нам сонгуульд оролцохоо санал авах өдрөөс 65 хоногийн өмнө Сонгуулийн ерөнхий хороонд бичгээр илэрхийлж, албан ёсоор бүртгүүлнэ. 2005, 2011 оны хуульд сонгууль товлон зарласан өдрөөс өмнө Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлсэн нам сонгуульд оролцох эрхтэй байхаар заасан байсныг дурдах нь зүйтэй байна.

3. Монгол Улсын Үндсэн хуулийн цэц 2018 оны 8 дугаар сарын 22-ны өдөр гаргасан дүгнэлт, мөн оны 11 дүгээр сарын 30-ны өдөр гаргасан 03 дугаар тогтоолдоо “Улсын Их Хурлын гишүүний нөхөн сонгууль товлон зарлагдсан тохиолдолд тухайн сонгуульд нэр дэвших, улмаар төрийн байгууллагад сонгогдох эрхийг хэрэгжүүлэх хууль зүйн боломжийг хууль тогтоогч бүрэн бүрдүүлээгүй” гэж, “сонгуулийн хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох тулгамдсан асуудал байгааг дурдах нь зүйтэй” гэж, мөн “Хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох, сонгогч, сонгогдогч иргэдийн эрхийг тэгш хангаж холбогдох заалтыг өөрчлөх эрх нь хууль тогтоогчид байгаа” талаар тус тус тухайлан тусгаж Улсын Их Хуралд уламжилж байсан болно.

Түүнчлэн Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван есдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт зааснаар хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц хууль зүйн баталгааг бүрдүүлэх үүргийг төр иргэнийхээ өмнө хүлээж байгаа юм.

Гэтэл Монгол Улсын Их Хурал нь Улсын Их Хурлын гишүүний нөхөн сонгуулийг товлон зарлах шийдвэрийг 2019 оны 2 дугаар сарын 02-ны өдөр гаргахдаа Үндсэн хуульт ёс, ардчилсан эрх зүйт төрийн суурь үзэл баримтлалд нийцүүлэн Үндсэн хуульд заасан хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц хууль зүйн баталгааг бүрдүүлэх үүргийнхээ дагуу тухайн сонгуульд оролцох улс төрийн намын тэгш байдлыг хангах ёстой атал тэгш бус байдлыг бий болгосон, сонгогч, сонгогдогч иргэдэд үндэслэлгүй ялгаварлал бий болгосон сонгуулийн хуулийн хийдэл, дутагдлыг арилгахгүйгээр “Монгол Улсын Их Хурлын Сонгуулийн 42 дугаар тойрогт нөхөн сонгууль товлон зарлах, санал авах өдрийг тогтоох тухай” 22 дугаар тогтоолыг батлан гаргажээ.

Дээр дурдсан үндэслэл, нөхцөл байдлаас үзэхэд Сонгуулийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1, 12.3 дахь хэсэг, түүнчлэн Монгол Улсын Их Хурал 2019 оны 2 дугаар сарын 02-ны өдөр “Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн 42 дугаар тойрогт нөхөн сонгууль товлон зарлах, санал авах өдрийг тогтоох тухай” 22 дугаар тогтоол батлан гаргаснаар Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 10 дахь заалтад “... Аль нэгэн нам, олон нийтийн бусад байгууллагад эвлэлдэн нэгдсэний төлөө болон гишүүний нь хувьд хүнийг ялгаварлан гадуурхах ...-ыг хориглоно. ...”, Арван есдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц ... хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх ... үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна.”, Далдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Үндсэн хуульд ... төрийн байгууллагын бусад шийдвэр ... бүрнээ нийцсэн байвал зохино.” гэж заасныг зөрчиж, улмаар Үндсэн хуулийн Нэгдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Ардчилсан ёс, шударга ёс, ... тэгш байдал, ... хууль дээдлэх нь төрийн үйл ажиллагааны үндсэн зарчим мөн.”, Арван зургадугаар зүйлийн 9 дэх заалтад “... Төрийн байгууллагад сонгох, сонгогдох эрхтэй. ...” гэж заасныг зөрчигдөх нөхцөл бүрдүүлсэн байна.

4. Монгол Улсын Их Хурлаас 2015 оны 12 дугаар сарын 25-ны өдөр баталсан Сонгуулийн тухай хуулийн 16 дугаар зүйлийн 16.3 дахь хэсэгт “Ээлжит сонгуулийн санал авах өдрийг санал авах өдрөөс 150-иас доошгүй хоногийн өмнө тогтооно.” гэж хуульчилжээ. Харин тус хуулийн 20 дугаар зүйлийн 20.1 дэх хэсэгт “Нөхөн сонгуулийн санал авах өдөр нь жил бүрийн зургадугаар сарын сүүлийн Ням гараг болон аравдугаар сарын эхний Ням гараг байх ба улс даяар нэгдсэн журмаар явагдана.” хэмээн заасан боловч Улсын Их Хурлын гишүүний нөхөн сонгуулийн санал авах өдрийг зарлах шийдвэрийг хэзээ гаргах талаар уг хуульд тусгайлан хуульчлаагүй байна. Гэтэл сонгуулийн эрх зүй нь Үндсэн хуулийн эрх зүйн бусад институттэй харьцуулахад процессын хэм хэмжээ ихээр агуулдаг онцлогтой бөгөөд сонгуулийн үйл явцын үе шат бүрийн эхлэх, дуусгавар болох хугацааг нарийвчлан тогтоосон байхыг шаарддаг. Ийнхүү тогтоогоогүй тохиолдолд нийтийн эрх зүйн зарчмын дагуу ерөнхий зохицуулалтыг удирдлага

болгох учиртай. Иймд уг зарчмын хүрээнд Улсын Их Хурлын гишүүний нөхөн сонгуулийн санал авах өдрийг санал авах өдрөөс 150-иас доошгүй хоногийн өмнө тогтоохоор байна.

Үүнээс үзэхэд Монгол Улсын Их Хурал нь Сонгуулийн тухай хуулийн дээр дурдсан зохицуулалтыг зөрчиж, 2019 оны 2 дугаар сарын 02-ны өдөр 22 дугаар тогтоол гарган 148 хоногийн өмнө Улсын Их Хурлын сонгуулийн 42 дугаар тойрогт нөхөн сонгуулийн санал авах өдрийг тогтоосон байна. Ийнхүү Улсын Их Хурлын 2019 оны 22 дугаар тогтоол нь холбогдох хуулийн заалтад үл нийцсэн байх тул Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Нэгдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт "... хууль дээдлэх нь төрийн үйл ажиллагааны үндсэн зарчим мөн." гэсэн заалтыг зөрчсөн гэж үзэх үндэслэлтэй байна.

5. Монгол Улсын Их Хурал 2019 оны 2 дугаар сарын 02-ны өдрийн 22 дугаар тогтоолоор Улсын Их Хурлын сонгуулийн 42 дугаар тойрогт нөхөн сонгууль товлон зарласан бөгөөд үүнтэй уялдуулан мөн өдрийн 23 дугаар тогтоолоороо тус сонгуулийг зохион байгуулахтай холбоотой зардлын хэмжээг тогтоож, уг зардлыг Засгийн газрын нөөц сангаас гаргахыг Монгол Улсын Засгийн газарт даалгасан байна.

Харин Сонгуулийн тухай хуулийн 38 дугаар зүйлийн 38.2.14 дэх заалтад Улсын Их Хурлын нөхөн сонгуулийн зардлыг улсын төсвөөс санхүүжүүлэхээр хуульчилжээ. Мөн Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлд "Засгийн газрын тодорхой чиг үүрэг, зорилтыг санхүүжүүлэх зорилгоор улсын нэгдсэн төсвөөс төвлөрүүлсэн хөрөнгө, түүнчлэн уг арга хэмжээнд зориулан олгосон хандив, буцалтгүй тусламжийн орлогыг Засгийн газрын тусгай сан..." гэж тодорхойлоод, тус хуулийн 8 дугаар зүйлд "Засгийн газрын нөөц сан"-аас төсөв батлахаас өмнө урьдчилан харах боломжгүй тодорхой хэдэн үйл ажиллагааны зардлыг санхүүжүүлэхээр зохицуулжээ. Харин Сонгуулийн тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 20.1 дэх хэсэгт "Нөхөн сонгуулийн санал авах өдөр нь жил бүрийн зургадугаар сарын сүүлийн Ням гараг болон аравдугаар сарын эхний Ням гараг байх ба улс даяар нэгдсэн журмаар явагдана." гэж заасан ба мөн Улсын Их Хурлын сонгуулийн 42 дугаар тойргийн нөхөн сонгуультай холбоотой Үндсэн хуулийн цэцийн дүгнэлт 2018 оны 8 дугаар сарын 22-ны өдөр гарсан зэргээс үзэхэд уг нөхөн сонгуулийг 2019 онд явуулах нь тодорхой байсан юм. Үүнээс үзэхэд Монгол Улсын Их Хурлын 2019 оны 23 дугаар тогтоолын 2 дахь заалтад "Энэ тогтоолын 1 дэх заалтад заасан улсын төсвөөс санхүүжүүлэх зардлыг Засгийн газрын нөөц сангаас гаргахыг Монгол Улсын Засгийн газар /У.Хүрэлсүх/-т даалгасугай" гэсэн нь дээрх хуулиудын зохицуулалтад үл нийцжээ. Улмаар Улсын Их Хурлын 23 дугаар тогтоолын 2 дахь заалт Үндсэн хуулийн Нэгдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсгийн "... хууль дээдлэх нь төрийн үйл ажиллагааны үндсэн зарчим мөн." гэж заасныг зөрчсөн байна.

6. Ээлжит сонгуультай харьцуулахад нөхөн сонгууль нь баримтлах зарчмын хувьд ижил боловч сонгуулийн үйл явцын хугацаа болон холбогдох процедурын хувьд онцлог, ялгаатай. Гэтэл энэхүү онцлог байдлыг хууль тогтоогч харгалзан үзэхгүйгээр 2015 онд Сонгуулийн тухай хуулийг баталсан байна. Тодруулбал, уг хуульд нөхөн сонгуультай холбоотой зохицуулалтыг нарийвчлан тусгаагүй, хийдэлтэй, эсхүл нийтлэг байдлаар хуульчилсан нь иргэдээс Үндсэн хуулийн цэцэд удаа дараа хандах, улмаар сонгуулийн талаарх хэм хэмжээ, шийдвэрүүд хүчингүй болох үр дагаврыг бий болгож байна. Иймд сонгуулийн тухай хууль тогтоомжийг батлан гаргахдаа нөхөн сонгуульд холбогдох зохицуулалтыг нарийвчлан хуульчлах нь Үндсэн хуулийн үнэт зүйл болон ардчилал, парламентат ёсыг бэхжүүлэх, улмаар Үндсэн хууль ёсыг хамгаалах, Үндсэн хуульд заасан хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц хууль зүйн баталгааг бүрдүүлэхэд чухал ач холбогдолтой болно.

Мөн энэхүү дүгнэлтийн тэмдэглэх хэсэгт дурдсан судалгаа, үндсэн хуулийн болон сонгуулийн эрх зүйн онол, номлолоос үзэхэд аливаа нөхөн сонгуулийн талаарх зохицуулалтыг хуульчлах болон нөхөн сонгууль товлон зарлах шийдвэр гаргахдаа тухайн улсын төрийн байгууламж, мандатын хэв шинж (императив, эсхүл чөлөөт), парламентын орон гарсан гишүүний бүрэн эрхийн хугацаа, парламентын өөрийнх нь бүрэн эрхээ хэрэгжүүлж болохуйц бүрэлдэхүүний тоо зэргийг үндэслэж, улс орны эдийн засгийн болон төрийн тогтвортой байдал, улс төр дэх авлига, дарамт шахалтаас ангид байх асуудал гэх мэт хүчин зүйлийг харгалздаг байна. Тухайлбал, өмнө хүчин төгөлдөр үйлчилж байсан Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуулиудад (1992, 2005, 2011 он) орон гарсан Улсын Их Хурлын гишүүний бүрэн эрхийн хугацаа дуусахад нэг жил хүрэхгүй хугацаа үлдсэн бол нөхөн сонгууль явуулахгүй байхаар нарийвчлан тусгасан байжээ. Харин Улсын Их Хурлаас 2015 оны 12 дугаар сарын 25-ны өдөр баталсан Сонгуулийн тухай хуульд энэ талаарх зохицуулалтыг орхигдуулан хуульчилсан байна. Мөн Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хоёрдугаар зүйлд Монгол Улс төрийн байгууламжийн хувьд нэгдмэл улс болохыг тогтоож, Хорин гуравдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Улсын Их Хурлын гишүүн бол ард түмний элч мөн бөгөөд нийт иргэн, улсын ашиг сонирхлыг эрхэмлэн баримтална.” гэж зааж Улсын Их Хурлын гишүүн нь императив бус чөлөөт мандаттай болохыг тодорхойлсон.

Үүний зэрэгцээ тус хуулийн Тавдугаар зүйлийн 4 дэх хэсэгт “Төр нь үндэсний эдийн засгийн аюулгүй байдал, аж ахуйн бүх хэвшлийн болон хүн амын нийгмийн хөгжлийг хангах зорилгод нийцүүлэн эдийн засгийг зохицуулна.”, Арван есдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, ... үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна.”, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэгт “Улсын Их Хурлын тухайн бүрэн эрхийн хугацаанд Улсын Их Хурлын гишүүн нас барсан, хүндэтгэн үзэх шалтгаанаар чөлөөлөгдсөн, эсхүл бүрэн эрхийг нь

түдгэлзүүлсэн, эгүүлэн татсаны улмаас орон гарсан боловч нөхөн сонгууль явагдаагүй тохиолдолд Улсын Их Хурлын 57-оос доошгүй гишүүний бүрэн эрх хүчинтэй байвал Улсын Их Хурлыг бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх бүрэлдэхүүнтэйд тооцно.” хэмээн заасанд нийцүүлэх нь зүйтэй байна.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Жаран дөрөвдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэг, Жаран зургадугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, мөн зүйлийн 2 дахь хэсгийн 1 дэх заалт, Үндсэн хуулийн цэцэд маргаан хянан шийдвэрлэх ажиллагааны тухай хуулийн 31, 32 дугаар зүйлийг тус тус удирдлага болгон

МОНГОЛ УЛСЫН ҮНДСЭН ХУУЛИЙН НЭРИЙН ӨМНӨӨС ДҮГНЭЛТ ГАРГАХ нь:

1. Монгол Улсын Их Хурлаас 2015 оны 12 дугаар сарын 25-ны өдөр баталсан Сонгуулийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1 дэх хэсгийн “Санал авах өдрөөс 180-аас доошгүй хоногийн өмнө Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлсэн нам Улсын Их Хурлын сонгуульд оролцож, нэр дэвшүүлэх эрхтэй.”, 12.3 дахь хэсгийн “Эвсэлд нэгдсэн бүх нам санал авах өдрөөс 180-аас доошгүй хоногийн өмнө Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлсэн байх шаардлагыг хангасан байна.” гэсэн заалт, Монгол Улсын Их Хурлын 2019 оны 2 дугаар сарын 02-ны өдрийн “Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн 42 дугаар тойрогт нөхөн сонгууль товлон зарлах, санал авах өдрийг тогтоох тухай” 22 дугаар тогтоол нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Нэгдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Ардчилсан ёс, шударга ёс, ...тэгш байдал ... хууль дээдлэх нь төрийн үйл ажиллагааны үндсэн зарчим мөн.”, Арван зургадугаар зүйлд “Монгол Улсын иргэн дараахь үндсэн эрх, эрх чөлөөг баталгаатай эдэлнэ:” гээд мөн зүйлийн 9 дэх заалтад “... Төрийн байгууллагад сонгох, сонгогдох эрхтэй. ...”, мөн зүйлийн 10 дахь заалтад “... Аль нэгэн нам, олон нийтийн бусад байгууллагад эвлэлдэн нэгдсэний төлөө болон гишүүний нь хувьд хүнийг ялгаварлан гадуурхах ...-ыг хориглоно. ...”, Арван есдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц ... хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх ...”, Далдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Үндсэн хуульд хууль, ... төрийн байгууллагын бусад шийдвэр, нийт байгууллага, иргэний үйл ажиллагаа бүрнээ нийцсэн байвал зохино.” гэж заасныг тус тус зөрчсөн байна.

2. Монгол Улсын Их Хурлын 2019 оны 2 дугаар 02-ны өдрийн “Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн 42 дугаар тойргийн нөхөн сонгуулийн зардлын хэмжээг батлах тухай” 23 дугаар тогтоолын 2 дахь заалтад “Энэ тогтоолын 1 дэх заалтад заасан улсын төсвөөс санхүүжүүлэх зардлыг Засгийн газрын нөөц сангаас гаргахыг Монгол Улсын Засгийн газар /У.Хүрэлсүх/-т даалгасугай” гэсэн нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Нэгдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт “... хууль дээдлэх нь төрийн үйл ажиллагааны үндсэн зарчим мөн.” гэж заасныг зөрчсөн байна.

3. Сонгуулийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1, 12.3 дахь хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын 2019 оны 2 дугаар сарын 02-ны өдрийн 22, 23 дугаар тогтоол тус тус Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Тавдугаар зүйлийн 4 дэх хэсгийг зөрчөөгүй байна.

4. Монгол Улсын Их Хурлын 2018 оны 6 дугаар сарын 14-ний өдрийн “Улсын Их Хурлын гишүүнээс чөлөөлөх тухай” 49 дүгээр тогтоол Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Нэгдүгээр зүйлийн 2, Гуравдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, Арван зургадугаар зүйлийн 9 дэх заалт, Арван есдүгээр зүйлийн 1, Хорин нэгдүгээр зүйлийн 1, 2, Хорин гуравдугаар зүйлийн 1, 2, Хорин есдүгээр зүйлийн 2, 3, Далдугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн холбогдох заалтыг зөрчөөгүй байна.

5. Сонгуулийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1 дэх хэсгийн “Санал авах өдрөөс 180-аас доошгүй хоногийн өмнө Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлсэн нам Улсын Их Хурлын сонгуульд оролцож, нэр дэвшүүлэх эрхтэй.”, 12.3 дахь хэсгийн “Эвсэлд нэгдсэн бүх нам санал авах өдрөөс 180-аас доошгүй хоногийн өмнө Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлсэн байх шаардлагыг хангасан байна.” гэсэн заалтыг болон Монгол Улсын Их Хурлын 2019 оны 2 дугаар сарын 02-ны өдрийн 22, 23 дугаар тогтоолыг Үндсэн хуулийн цэцэд маргаан хянан шийдвэрлэх ажиллагааны тухай хуулийн 32 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэгт заасны дагуу 2019 оны 5 дугаар сарын 27-ны өдрөөс эхлэн тус тус түдгэлзүүлсүгэй.

6. Энэхүү дүгнэлтийг Үндсэн хуулийн цэцэд маргаан хянан шийдвэрлэх ажиллагааны тухай хуулийн 36 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасны дагуу хүлээн авснаас хойш 15 хоногийн дотор хэлэлцэж, хариу ирүүлэхийг Улсын Их Хуралд уламжилсугай.

ДАРГАЛАГЧ

Д.ОДБАЯР

ГИШҮҮД

Н.ЧИНБАТ

Д.СОЛОНГО

Б.БУЯНДЭЛГЭР

Ц.НАНЗАДДОРЖ

Хаяг:

“Төрийн мэдээлэл” эмхэтгэлийн редакц,
Улаанбаатар-14201, Төрийн ордон 124 тоот
И-мэйл: turiin_medeel@parliament.mn

Утас: 262420

Хэвлэлийн хуудас: 4.25

Индекс: 200003